

Universitat Autònoma de Barcelona

DISCRIMINACIONS I VIOLÈNCIES LGTBI+FÒBIQUES

UNA RECERCA DES DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE I LA CRIMINOLOGIA QUEER

Nom de l'alumne: Christian Díaz-Santos Guiu

Tutora: Jenny Cubells Serra

Data d'entrega: 25/05/2018

Nº paraules: 8997, annexos a part

Treball de fi de grau, 4t curs

Grau de Criminologia, Universitat Autònoma de Barcelona

***Abstract:** La crítica que el camp de la Criminologia ha distorsionat o ignorat grups socials particulars no és quelcom recent. Durant dècades, des del feminisme s'ha denunciat que tant la teoria com la investigació criminològiques han deixat de banda les dones com a subjectes d'estudi, ja sigui ignorant-les d'un possible interès científic o assumint-ne estereotips respecte als rols de la criminalitat i la victimologia. De la mateixa manera, han quedat fora de l'interès de la Criminologia les dimensions de l'orientació sexual, la identitat de gènere i l'expressió de gènere. Així doncs, poca atenció s'ha prestat a com influeixen aquestes dimensions en les discriminacions i violències que pateixen persones dels col·lectius LGTBI+. De fet, en la present recerca es defensarà la tesis que les discriminacions i violències LGTBI+fòbiques són un mecanisme de control que castiga qui s'allunya del model binari imposat en base a un estàndard d'heterosexualitat i una jerarquia de poder que recau en una organització heteropatriarcal de la societat. S'entendran les violències LGTBI+fòbiques com a violències masclistes, les quals són una forma d'opressió que castiga qui s'allunya de la norma social imposada en forma de la dicotomia "home/dona-masculi/femenina-heterosexual". Es partirà d'una perspectiva de gènere i es formularà la necessitat de treballar per a la consecució d'un paradigma de la Criminologia Queer per entendre les realitats de les persones LGTBI+. Metodològicament, la present recerca prendrà les bases del coneixement situat en la construcció de produccions narratives. Es crearà un coneixement entorn a temes com l'heteropatriarcat i les violències masclistes, els mecanismes psicosocials de les discriminacions i les violències LGTBI+fòbiques, les formes de prevenció de les mateixes i les formes d'intervenció amb persones LGTBI+ que hagin patit o pateixin alguna victimització per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere.*

Paraules clau: *LGTBI+, Criminologia Queer, perspectiva de gènere, sexe/gènere, violències LGTBI+fòbiques, heteropatriarcat, masclismes, produccions narratives.*

1.	Introducció: una proposta de recerca amb una mirada LGTBI+.....	p. 4
2.	Marc teòric de referència per la recerca.....	p. 4
2.1.	Heteronormativitat i Criminologia Queer: Invisibilitat dels col·lectius LGTBI+ al camp de la Criminologia i debat sobre la validesa dels marcs teòrics i empírics per l'estudi d'experiències de les persones dels col·lectius.....	p. 4
2.2.	Més enllà dels plantejaments dicotòmics tradicionals: LGTBI+fòbies com a violència de gènere en sentit ampli.....	p. 8
2.3.	Construccions socials, paradigma de la interseccionalitat i perspectiva dels coneixements situats.....	p. 11
3.	Marc legislatiu de referència per la recerca: <i>La Llei catalana 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia</i>.....	p. 15
4.	Metodologia de recerca.....	p. 16
4.1.	Pregunta i objectius de la recerca.....	p. 16
4.2.	Disseny metodològic.....	p. 17
5.	Resultats de la recerca.....	p. 19
5.1.	Heteropatriarcat: un sistema que divideix en base al sexe i el gènere de la persona.....	p. 19
5.2.	Mecanismes psicosocials de les discriminacions i violències LGTBI+fòbiques.....	p. 21
5.3.	Violència intragènere: Perpetuació de rols de gènere i violències masculines en relacions no heterosexuales?.....	p. 22
5.4.	Intervenció psicosocial amb víctimes de violències per raons d'orientació sexual, identitat de gènere o d'expressió de gènere.....	p. 24
5.5.	Estratègies d'abordament i de prevenció de les LGTBI+fòbies.....	p. 26
6.	Conclusions.....	p. 29
7.	Bibliografia.....	p. 31

8.	Annexos.....	p. 34
8.1.	Model d'entrevista semi-estructurada.....	p. 34
8.2.	Producció Narrativa: Part investigadora & Tècnic Coordinador de l'Observatori contra l'Homofòbia.....	p. 36
8.3.	Producció Narrativa: Part investigadora & Psicòleg i formador de l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte.....	p. 49
8.4.	Producció Narrativa: Part investigadora & Tècnica del Servei d'Atenció als Homes de Barcelona.....	p. 62

Agraïments

Agraeixo la participació d'aquelles persones que han accedit a entrevistar-se amb mi i amb les quals he tingut unes converses profundament interessants entorn a temàtiques LGTBI+. Sense la seva col·laboració no hagués estat possible el present treball del què em sento molt orgullós.

Agraït em sento també a la meva tutora de treball de fi de grau , qui s'ha mostrat molt flexible i comprensiva a l'hora de deixar-me fer.

No voldria oblidar-me de les meves amistats, amb qui he compartit les línies del treball i han mostrat en tot moment suport i interès en el seu desenvolupament. El projecte desenvolupat és un regal per elles.

-Lo más importante es cesar de legislar para todas estas vidas lo que es habitable sólo para algunas y, de forma similar, abstenerse de proscribir para todas las vidas lo que es invivable para algunas-, Judith Butler (1990)

1. Introducció: una proposta de recerca amb una mirada LGTBI+.

El present treball té com a objectiu general indagar sobre les percepcions de professionals d'institucions que ofereixen serveis concrets a persones dels col·lectius LGTBI+¹ respecte l'estat de les LGTBI+fòbies així com les formes de combatre-les.

El desafiament rau en prendre en consideració les dimensions de l'orientació sexual, la identitat de gènere i d'expressió de gènere al camp de la Criminologia. Es proposarà una recerca amb una metodologia qualitativa que parteix de teories feministes, per a explorar algunes de les realitats de les persones LGTBI+ en quant a les discriminacions i violències que pateixen en relació a les dimensions del gènere indicades anteriorment.

La present recerca posarà de manifest, entre d'altres coses, com la diferenciació i categorització en base al sexe i gènere reproduceix uns eixos d'opressió on s'inicia una "lluita de gèneres" pel manteniment d'una escala de poder que castiga les feminitats, la orientació sexual diferent a l'heterosexual, i en definitiva, qualsevol expressió que surti de la norma binària construïda des de l'heteropatriarcat.

¹ *Lesbianes, Gais, Transgèneres, Bisexuals, Intersexuals & "+"* (símbol per fer referència a les pluri afectivo-sexualitats i identitats possibles, incloent l'espectre *Queer*).

2. Marc teòric de referència per la recerca.

2.1. Heteronormativitat² i Criminologia Queer: Invisibilitat dels col·lectius LGTBI+ al camp de la Criminologia i debat sobre la validesa dels marcs teòrics i empírics per l'estudi d'experiències de les persones dels col·lectius.

La crítica que el camp de la Criminologia ha distorsionat o ignorat grups socials particulars no és quelcom nou. Durant dècades, els col·lectius feministes han denunciat que tant la teoria com la investigació criminològiques han deixat de banda les dones com a subjectes d'estudi, ja sigui ignorant-les d'un possible interès científic o assumint-ne estereotips respecte als rols de la criminalitat i la victimologia (Blair Woods, 2014; p. 16). Com a col·lectius minoritaris, les persones LGTBI+ s'han vist infrarepresentades en aquesta ciència social i jurídica.

Des d'un paradigma anomenat "Criminologia Queer" s'ha defensat la inclusió dels col·lectius LGTBI+ al camp de l'estudi criminològic i, com resulta obvi, de la presa en consideració de les dimensions de l'orientació sexual³, la identitat de gènere⁴ i l'expressió de

² Heteronormativitat: La nostra societat històrica i tradicionalment està basada en un model binari, que pressuposa únicament persones heterosexuales. Tradicionalment, les bases de les estructures socials occidentals han estat constituïdes des de l'òptica de persones caucàsiques, de classe mitjana i que formen part d'un model tradicional de família. Imposa un model tradicional en què les relacions estan basades en el patriarcat, necessari per sostenir el sistema econòmic capitalista, és a dir, estableix una "heteronormativitat". Per contra, la sexualitat i capacitat de relacionar-se fora d'aquest model tradicional trenca els esquemes de l'heteronormativitat (IAC, 2015). L'heteronormativitat també descriu l'actitud dels que consideren l'heterosexualitat (és a dir, atracció entre homes i dones només dins la pauta binària establerta) com a normal, natural i superior a l'homosexualitat (FRA, 2009).

³ Orientació sexual: Designa la capacitat individual de sentir una profunda atracció emocional, afectiva i sexual per persones d'un gènere diferent, del mateix gènere o de més d'un gènere, així com de mantenir relacions íntimes i sexuals amb elles (FRA, 2009).

⁴ Identitat de gènere: Manera en què una persona sent el seu gènere, més enllà de l'atracció que sent per altres persones (IAC, 2015). És a dir, què ens sentim, un home, una dona o una altra opció que no és correspon tradicionalment amb les anteriors (FRA, 2009).

gènere⁵ en l'estudi i enteniment de dinàmiques psicosocials, de criminalitat i victimològiques de les persones d'aquests col·lectius (Blair Woods, 2014).

Aquesta manca de compromís planteja preocupacions sobre si les teories i els mètodes de la Criminologia existents són vàlides per estudiar i comprendre les experiències d'aquestes persones. El debat també implica discutir si professionals de la Criminologia han de reconsiderar les perspectives teòriques i els mètodes d'estudi -modificant les mateixes o bé formulant de noves- per prendre en consideració de les dimensions d'orientació sexual, d'identitat de gènere i d'expressió de gènere. La discussió també planteja preguntes sobre el paper de les *teories queer*, pràcticament excloses del camp de la Criminologia.

A l'anglès, el concepte "queer" originàriament tenia una connotació exclusivament negativa; s'atribuïa -i segueix atribuint-se, encara que el seu ús s'hauria reduït notablement- a persones de forma despectiva, emprat per insultar a nens efeminats i nenes masculines. El concepte, com a adjectiu té múltiples usos i significats⁶; com a insult "queer" es podria traduir com "raret" en les línies abans esmentades. També les traduccions han estat "extrany", "excèntric" i "marica", en els diferents contextos amb finalitat despectiva⁷. El verb transitiu "queer" expressa el concepte de "desestabilitzar" o "pertorbar" (Fonseca Hernández & Quintero Soto, 2009).

L'acrònim LGTB (Lesbian, Gay, Transexual, Bisexual) es va acollir a la dècada de 1990 amb l'objectiu d'aglutinar políticament grups socials que es consideren diferents però que sofreixen una discriminació amb arrels comunes. La creació d'aquest clúster respon a interessos de l'activisme, ja que el representar a més grups socials es pretén guanyar força i

⁵ Expressió de gènere: La nostra societat pren com a masculí un determinat estereotip, i per femení, un altre de diferent. Entre un i l'altre existeix una extensa varietat de possibilitats, com ara dones físicament corpulentes, és a dir, amb característiques "masculines", homes femenins, "amb ploma" (independentment de l'orientació sexual), etc. (IAC, 2015).

⁶ La paraula "queer" la trobem en les següents expressions anglo-saxones: *to be queer in the head* (estar malament del cap); *to be in queer street* (estar aclaparat de deutes); *to feel queer* (trobar-se indisposat o malament); o *queer bashing* (atacs violents a homosexuals).

⁷ Insults com "bollera", "tortillera", "marica" o "travelo" serien re-apropriacions a l'idioma castellà.

visibilitat. També respon a factors estructurals, degut a que històricament l'orientació sexual i la identitat de gènere s'han construït i conceptualitzat de forma interrelacionada (Coll-Planas & Cruells, 2013).

A nivell de lluita político-social i de reivindicació d'igualtat de drets els col·lectius LGTBI+ van incorporar el concepte de “queer” com a expressió d'empoderament. Queer es presenta com una “etiqueta oberta, inclusiva i anti-essencialista que agrupa les persones amb un sexe⁸, gènere o sexualitat no normatius” (Coll-Planas, 2009a; p. 107), és a dir, diferents a la norma tradicional heterosexual. El vocable “queer” no existiria sense la seva contrapart “straight”, que significa “dret”, “recte” i/o “heterosexual”, segons el context.

“Queer” reflecteix la naturalesa subversiva i transgressora d'una dona que es desprèn del costum de la feminitat subordinada; d'un home efeminat o amb una sensibilitat contrària a la tipologia dominant; d'una dona masculina; d'una persona que vesteix amb roba que trenca el disseny adscrit a un gènere o un altre, etcètera (Fonseca Hernández & Quintero Soto, 2009). Les pràctiques “queer”, en síntesi, reflecteixen la transgressió a l'heterosexualitat institucionalitzada que constreny els desitjos que intenten escapar de la seva norma.

Resumidament, podríem definir la Teoria Queer com l'elaboració teòrica de la dissidència sexual i la de-construcció de les identitats estigmatitzades, que a través de la resignificació de l'insult aconsegueix reafirmar que l'opció sexual i afectiva diferent a l'heteronormativa és un dret humà (Fonseca Hernández & Quintero Soto, 2009).

La Teoria Queer va estretament vinculada amb la concepció de les “sexualitats perifèriques”, que són aquelles que traspassen la frontera de la sexualitat que històricament s'ha considerat acceptada socialment, és a dir, l'heterosexual, tot i així, “a l'assumir la transgressió moltes vegades el preu que s'ha de pagar és el rebuig social, la discriminació i l'estigma” (Fonseca Hernández & Quintero Soto, 2009; p. 44). En resposta a la marginació que està present en totes les institucions socials, des de la família fins als espais educatius i

⁸ Sexe: El sexe inclou diferències biològiques i variacions (hormonals, genètiques i morfològiques) entre dones, homes o persones intersexuals, que no sempre són fixes ni estables (Observatori per a la Igualtat UAB, 2016).

laborals, la Teoria Queer vol reivindicar l'orgull de les persones dels col·lectius LGTBI+ i queer, trencar amb prejudicis i treballar per l'inclusió de la diversitat.

En conseqüència, ser diferent es pren com una categoria d'anàlisi per denunciar els abusos que es presenten des de la mateixa ciència, ja que generalment l'elaboració científica ha vingut de la mà de persones de gènere masculí, de raça blanca, de preferent heterosexual, de classe mitjana i de religió cristiana (Fonseca Hernández & Quintero Soto, 2009; p. 45). És per això que la Teoria Queer intenta donar veu a les identitats que han estat silenciades per l'androcentrisme, l'homofòbia, la transfòbia, el racisme i el classisme de la ciència.

Així doncs, la incorporació de la Teoria Queer a la Criminologia configuraria el paradigma que ha rebut l'anomenament de Criminologia Queer -o Queer Criminology-; a la llum d'aquest estat actual, tal com indica Blair Woods (2014), un objectiu central de la Criminologia Queer ha de ser avançar el camp d'estudi més enllà del marc de desviació sexual que ha caracteritzat històricament l'atenció de ciències com la Criminologia a persones no heteronormatives. És a dir, trencar amb la discussió sobre si les persones homosexuals, transexuals, transgènere, etc., són o no malaltes mentals i si les seves conductes són criminals o desviacions.

L'enfoc, en conseqüència, recauria en considerar com l'orientació sexual, la identitat de gènere i l'expressió de gènere, en combinació amb altres dimensions com la classe social, l'estatus, la religió i la dimensió ètnica, entre d'altres, pot influir en les experiències vitals de les persones dels col·lectius LGTBI+, i en particular, en la victimització, la participació en el delicte, i les experiències en el sistema de justícia penal de les mateixes (Blair Woods, 2014). En consonància amb això, l'enfoc "queer" també implicaria posar el punt de mira en l'estigmatització, la criminalització i, en molts aspectes, el rebuig de la comunitat "Queer" per part de l'acadèmia i el sistema jurídic penal (Ball, 2016). Aquesta interseccionalitat dotaria la Criminologia d'un paradigma inclusiu i transdisciplinar amb el que estudiar i comprendre les experiències vitals de persones LGTBI+.

2.2. Més enllà dels plantejaments dicotòmics tradicionals: LGTBI(+)fòbies com a violència de gènere en sentit ampli.

Com expressa Coll-Planas (2009b), la “violència de gènere” va molt més enllà de les relacions de maltractament en el si de la parella i hauria d’incloure també totes les formes en què la diferència de gènere és reproduïda de forma violenta, com ara l’homofòbia i la transfòbia.

Textos jurídics com la *Ley integral de medidas contra la violencia de género* (Ley Orgánica 1/2004, de 28 de desembre) i la *Llei del dret de les dones a eradicar la violència masculista* (Llei 5/2008, del 24 d’abril) presenten incoherències en l’ús dels conceptes de sexe i gènere, que segons Coll-Planas (2009b) poden comportar una reproducció de les diferències de gènere⁹.

Com defensa el sociòleg català, el gènere estableix posicions de poder que no estan essencialment, inherentment vinculades al sexe, ja que, “de la mateixa manera que una persona transsexual pot assumir una posició femenina tot i haver nascut mascle, una parella de persones del mateix sexe pot reproduir els rols masculí/femení i, fins i tot, un home pot trobar-se en una posició de víctima en relació amb una dona que adopti una posició socialment atribuïda als homes” (Coll-Planas, 2009b; pp. 164-165).

Així doncs, una aproximació a la violència que adoptés una perspectiva de gènere en sentit ampli s’ocuparia de combatre la relació de dominació que estableix rols i posicions de

⁹ El nom de l’avantprojecte de la llei espanyola explicita que es tracta d’una llei dedicada a combatre “la violència exercida sobre la mujer”, ressaltant que el què realment és rellevant és el sexe de la víctima. Aquesta denominació va ser substituïda al llarg del tràmit parlamentari per “violència de género”. Aquest canvi va implicar la modificació de “contra la mujer” per “género” en el títol i en el conjunt del text legal. El canvi va ser merament estètic, ja que el conjunt de mesures està formulat referint-se al sexe de les víctimes i els agressors en comptes del gènere;

En el cas de la llei catalana es produeix, amb certs matisos, l’efecte contrari. En la llei catalana, s’adopta un enfocament més integral; si bé la formulació és explícitament de sexe, ja que es parla de “violència masculista” i s’identifica les dones com a víctimes, s’inclouen les dones transsexuals a la categoria de víctimes, però es deixen al marge les violències en relacions entre persones del seu mateix sexe (Coll-Planas, 2009b).

poder. Uns rols que s'han assignat als dos sexes tradicionals (sexe mascle i sexe femella) però que la pluralitat de formes d'identificació mostra que les opcions no són tancades a una simple dicotomia entre homes/dones i agressors/víctimes.

Des d'aquesta perspectiva, per tant, cal posar l'accent en combatre un tipus de relació que suposa la subordinació de la persona situada en una posició femenina. I, per tant, resulta inexcusable l'exclusió de les relacions de maltractament que es produeixen en relacions gais i lèsbiques, que participen de la mateixa lògica de dominació i supremacia del principi masculí (Coll-Planas, 2009b).

De fet, com indiquen en el seu meta-anàlisi Rodríguez Otero, Rodríguez Castro, Lameiras Fernández & Carrera Fernández (2017), tal i com succeeix en casos de relacions heterosexuales, la violència exercida pel cònjuge o parella en relacions del mateix sexe també existeix, i és multiforme. És a dir, ens podem trobar davant de violències físiques, psicològiques, econòmiques i sexuals.

En analitzar els factors de risc relacionats amb el tipus de violència manifestada en la relació de parella, identifiquen que l'homofòbia i l'heterosexisme tenen multitud de repercussions ja que d'una banda afavoreixen l'existència del tabú social sobre els col·lectius LGTBI+, invisibilitzen l'existència d'aquest tipus de violència, afavoreix l'existència de barreres assistencials i l'opressió institucional, produeixen una revictimització de les persones víctimes i generen un clima de por a la denúncia per possibles repressions (Rodríguez Otero et al., 2017; p. 62).

L'existència de mites, estereotips i la idealització de les persones LGTBI+ i les seves relacions són elements que afavoreixen l'existència i perpetuació d'aquest tipus de violència. De fet, de les percepcions socials dicotòmiques de la dona com a naturalment pacífica i de l'home com a propens a la violència -ancorada en un sentit comú conformat per estereotips de gènere i de violència associada al gènere- es desprèn la premissa implícita, també socialment compartida, que la relació de parella heterosexual comporta més risc de maltractament físic i psicològic que altres modalitats de relació de parella, que semblarien així més immunes al mateix (Cantera & Blanch, 2010).

L'homofòbia i la transfòbia configuren doncs formes per assegurar la reproducció del sistema binari de gènere. L'homofòbia seria una forma d'opressió que castiga les persones que no se senten atretes exclusivament per l'altre sexe, i que promou, així, la reproducció de la complementarietat d'allò femení i allò masculí; pel que fa a la transfòbia, aquesta vetlla pel manteniment de la correspondència entre sexe i gènere, en castigar aquelles persones amb un cos de mascle que presenten trets associats a la feminitat i aquelles persones amb cos de femella amb trets masculins (Coll-Planas, 2009b, p. 167).

A partir d'aquesta base, Coll-Planas (2009b) teoritza que el “model de gènere normatiu” té tres eixos: el sexe, el gènere i l'orientació sexual. En primer lloc, el sexe ens distingeix en funció estrictament dels nostres cossos entre mascles i femelles, excloent les persones intersexuals. En segon lloc, la dimensió del gènere binari ens distingeix entre homes i dones, i crea la ficció d'estar arrelada en la constitució biològica (hormones, genitals, cromosomes...), és a dir, en el sexe. Es pressuposa, doncs, que la feminitat està assentada en característiques essencials relacionades amb tenir un cos de femella, i que del cos de mascle sorgeix sentir-se i actuar com a home. D'aquesta assumpció es deriva l'exclusió de les persones trans. El tercer eix de la definició del gènere normatiu és l'orientació sexual, que fixa el criteri de complementarietat dels principis masculí i femení, és a dir, estableix l'hegemonia de l'heterosexualitat. En aquest cas, les persones excloses són lesbianes, gais i bisexuals.

2.3. Construcció social, paradigma de la interseccionalitat i perspectiva dels coneixements situats.

Un tercer enfoc teòric que resulta d'interès tenir present és el construccionisme social, plantejament teòric dins del camp de la Psicologia Social. Com indiquen Hernández Albarrán & Peña Sánchez (2011), trobem un autor crucial en el desenvolupament del construccionisme social en Psicologia: Kenneth J. Gergen.

Des de la postura de Kenneth J. Gergen (1996)¹⁰, el construccionisme social reprèn la idea que el coneixement és una construcció que es dona en un entorn històric, social i cultural específic; per tant, les nocions i significats que els individus aprenen, depenen d'aquests contextos. Com indiquen, seguint a Gergen (1996), “l'individu no és per això un ésser passiu, sinó que intervenen una sèrie de factors que li permeten desplaçar-se en el món i prendre postures davant seu” (Hernández Albarrán & Peña Sánchez, 2011; pp. 163). Així doncs, seguint aquesta tesis, el construccionisme social busca explicar com les persones arriben a descriure, explicar o donar compte del món on viuen.

Ordoñez Rojas & Rodríguez Castillo (2015) citant a Butler (1977) destaquen la idea de que la norma és un mecanisme de poder i control, imposada per la societat. És així com la norma restringeix i modela els subjectes d'acord amb estructures donades de manera implícita i transmeses d'una generació a una altra. Tot i així, arriba un moment en què aquesta estructura per si mateixa es fractura i deixa de ser funcional en tant el context canvia en aspectes com les lògiques del mercat, les dinàmiques de consum, etc., i es produeixen transformacions sociopolítiques i ideològiques configurades pels efectes de la globalització.

Així, ve de la mà de les persones joves una voluntat de deconstrucció d'aquestes estructures socials que poden esdevenir limitants de la seva individualitat, de la seva llibertat personal. Més que eliminar o transgredir la norma, es cerca “visibilitzar, repensar i transmetre la lluita per qüestionar el implícit de pràctiques contraculturals marginalitzades i invisibilitzades que no reflecteixen les seves pròpies experiències de vida, les seves pràctiques, ni els seus desitjos i sentiments per la qual cosa més o menys conscientment busquen reconstruir-les, de manera que siguin configurades a partir d'una apropiació subjectiva que pugui efectuar-se en les relacions interpersonal” (Ordoñez Rojas & Rodríguez Castillo, 2015; p. 76). Part d'aquesta deconstrucció es reflecteix en les vivències del cos.

¹⁰ Gergen, K. J. (1996). El movimiento del construccionismo social en la psicología moderna. Madrid, Amorrortu; citat a “Hernández Albarrán, L., & Peña Sánchez, E. Y. (2011). El construccionismo social y la antropología de la sexualidad. *Estudios de Antropología Sexual*, 1(3), 155-174”.

En conseqüència a l'esmentat anteriorment respecte a les normes de les estructures socials, s'explica que, per exemple, les categories masculí/femení s'hagin percebut des d'abans d'aquestes transformacions com a pols oposats, contraris i impermeables. Això ha contribuït a la construcció i reforç d'adjectius assignats lluny de la neutralitat, trobant exemples al nostre llenguatge que emmarquen antònims com ara fort-feble, gran-petit i/o emocional-racional (Ordoñez Rojas & Rodríguez Castillo, 2015). És per això que aquestes transformacions han generat noves identitats partint del fet que aquestes no són estables, resultant necessària una reconstrucció que permeti certa autonomia i llibertat en la configuració subjectiva de les identitats.

En l'àmbit de la ciència política s'ha desenvolupat amb intensitat al llarg de les tres últimes dècades el debat sobre la incorporació de l'enfocament interseccional en les polítiques d'igualtat. En aquesta direcció, s'argumenta que abordar des de les polítiques públiques estratègies de consecució de la igualtat centrades exclusivament en una dimensió d'igualtat -com és el cas de polítiques envers la violència dels homes contra les dones en relacions heterosexuales-, situa en els marges a totes aquelles persones que es veuen afectades per la intersecció de diverses desigualtats. En conseqüència, es requereix el disseny i la implementació de polítiques d'igualtat que tinguin en compte la interacció entre eixos de desigualtat (Coll-Planas & Cruells, 2013).

La proposta teòrica de la interseccionalitat, nascuda en el marc del pensament feminista, acord a Coll-Planas & Cruells (2013), estableix el repte d'abordar la intersecció entre desigualtats. Des d'aquest enfocament, l'activista i teòrica feminista Patricia Hill Collins (1991) -citada a Coll-Planas & Cruells, 2013¹¹- conceptualitza que els diferents eixos d'opressió es troben "entrelaçats en una matriu en el marc de la qual es constitueixen els individus en diferents i canviants posicions de poder" (p. 157). És a dir, la interacció i inter-dependència entre eixos d'opressió fa palès la possibilitat que les persones es trobin en posicions diferents d'opressor i oprimint simultàniament. Més enllà, la desigualtat social adquireix forma en el nivell institucional-organitzatiu, intersubjectiu, personal i

¹¹ Collins, P. H. (1991). *Black Feminist Thought. Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. London: Routledge; citada a Coll-Planas & Cruells (2013).

representatiu-discursiu, i sempre ho fa en un context i moment històric específics que han de ser presos en compte.

Seguint a Blair Woods (2014), tot i que l'objectiu de la Criminologia Queer intenta portar al camp de la investigació criminològica l'orientació sexual i les qüestions d'identitat de gènere, aquesta no pot deixar de banda la forma en què les diferències de classe, gènere, religió i raça/ètnia conformen l'experiència de les persones dels col·lectius LGBTI+.

Aquestes interseccions, seguint l'autor, poden provocar que una dona queer negra experimenti la marginació sobre la base de la seva sexualitat, i una dona transgènere de color pot experimentar la marginació sobre la base de la seva identitat de gènere. De la mateixa manera un home homosexual blanc pot experimentar la marginació sobre la base de la seva sexualitat (Blair Woods, 2014; p. 31). Doncs, el paradigma de la interseccionalitat aplicat al camp de la Criminologia Queer tindria la fita d'impedir que aquesta es convertís en un moviment de justícia penal exclusiu per homes gais blancs, econòmicament benestants.

Finalment, una altra aportació relacionada amb el qüestionament del coneixement i del seu ús en les relacions socials ve de la mà de Donna Haraway i de la formulació teòrica de la perspectiva dels coneixements situats.

Haraway és professora emèrita dels departaments d'història de la consciència i d'estudis feministes de la Universitat de Califòrnia, Santa Cruz (UCSC). Al llarg de la seva dilatada trajectòria acadèmica ha qüestionat els valors de l'humanisme dominant en la cultura occidental.

Tal i com explica Marisela Montenegro (2001) a la seva tesi doctoral "Conocimientos, agentes y articulaciones: una mirada situada a la intervención social", Haraway, a través de la seva teoria dels coneixements situats, sosté que el coneixement es crea a partir de les connexions parcials entre posicions materials i semiòtiques -on intervenen actors -i actants- humans, tecnològics, "naturals", híbrids, etc.,-.

Aquests coneixements són parcials ja que sorgeixen a partir de posicions i articulacions particulars i en contínua transformació. Així doncs, des de diferents posicions

de subjecte, es poden veure diferents realitats. Tal i com afirma Haraway, “solament la perspectiva parcial promet una visió objectiva” (Montenegro, 2001; p. 279; citant a Haraway, 1991).

Així doncs, els coneixements situats són encarnacions i visions en les que la posició des de la qual es “mira” defineix les possibilitats de lectura i acció; és a dir, permet posicionaments en que únicament algunes veritats són possibles (Montenegro, 2001). El coneixement, seguint els plantejaments de Haraway, mai serà homologador i universal. L’objectivitat serà forta des de la posició parcial del subjecte; no hi ha actors socials que puguin comprendre millors que uns altres la realitat, sinó que serà la diferència el que possibilita la connexió. L’assumpció d’aquestes perspectives suposa unes implicacions pel que fa a la intervenció social. En aquest sentit, partint de les premisses dels enfocaments subjectius com la dels coneixements situats, es fa necessari responsabilitzar-se de les formes de veure la realitat. Per altra banda, des de la seva posició a la xarxa d’articulacions, les persones professionals també s’involucren en les mateixes (Montenegro, 2001; p. 281).

3. Marc legislatiu de referència per la recerca: *La Llei catalana 11/2014, del 10 d’octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l’homofòbia, la bifòbia i la transfòbia.*

La llei catalana va ser aprovada el 2 d’octubre del 2014 i, recollint les principals reivindicacions històriques del col·lectiu LGTBI¹² català, va ser impulsada per les entitats Gais Positius, Casal Lambda, Famílies LGTBI, Front d’Alliberament Gai de Catalunya (FAGC) i l’Observatori Contra l’Homofòbia (OCH), que formen part de la Plataforma LGTBicat.

La *Llei 11/2014* és una legislació pionera que té com a objectiu establir i regular els mitjans i les mesures per a fer efectiu el dret a la igualtat i a la no-discriminació per raó d’orientació sexual, identitat de gènere o d’expressió de gènere en els àmbits, tant públics com privats, sobre els quals la Generalitat i els ens locals tenen competències.

¹² L’acrònim correspon als conceptes de persones *lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals*.

És una llei garantista dels drets i llibertats de les persones LGTBI. Posa l'accent en la intervenció i les mesures que ha de desenvolupar l'Administració Pública catalana. Consta d'un preàmbul i 39 articles repartits en cinc títols que tracten principalment de l'organització administrativa, de les polítiques públiques per a promoure la igualtat efectiva de les persones LGTBI, amb un títol específic dedicat a la transidentitat i la intersexualitat, i dels mecanismes per a garantir aquest dret a la igualtat i no-discriminació.

Aquesta llei suposa la creació de l'òrgan coordinador de polítiques LGTBI; el plantejament d'un Decret del reglament sancionador i del Consell Nacional LGTBI; també el desenvolupament del *Protocol del deure d'intervenció de les agències*; així com el desplegament d'un pla especial per a la prevenció de l'assetjament escolar per raons d'orientació sexual, identitat o expressió de gènere que incorpori un protocol de bullying homofòbic en tots els centres educatius.

El deure d'intervenció de l'Administració Pública implica que la Generalitat ha de vetllar per la protecció de les persones LGTBI+, ha de ser garant del respecte als seus drets i sancionar les vulneracions dels mateixos. El propi deure engega una sèrie de recursos públics, en tant que implica també la reorganització dels ja existents, que històricament han vingut de la mà d'entitats sensibilitzades amb les problemàtiques de discriminació entorn les persones dels col·lectius LGTBI+.

La legislació catalana ens serveix com a marc jurídic així com a camp d'anàlisi pel que fa a l'elecció de les persones a entrevistar, que seran professionals de la pròpia Administració Pública o d'altres entitats que realitzin tasques rellevants a efectes de l'interès de la present investigació, i que a priori, coneixerien de la legislació vigent en matèria de LGTBI+fòbies.

4. Metodologia de recerca.

4.1. Pregunta i objectius de la recerca.

Havent presentat el marc teòric i legislatiu de la present recerca, la pregunta marc d'investigació escollida ha quedat redactada de la següent manera:

¿Quines són les percepcions que tenen les persones professionals d'agències de l'Administració Pública i d'altres entitats a Catalunya que presten serveis concrets a persones dels col·lectius LGTBI+ en quant a les discriminacions i violències LGTBI+fòbiques i les formes de combatre-les?

Es desprèn l'interès de la investigació en obtenir coneixement entorn a les LGTBI+fòbies en sentit ampli i les formes de combatre-les des del punt de vista de professionals que presenten serveis concrets a persones dels col·lectius LGTBI+ a Catalunya. Aquestes figures professionals realitzen la seva tasca en entitats o bé en agències de l'Administració Pública.

De la pregunta de recerca proposada es planteja un objectiu general com el que es defineix a continuació:

- Conèixer les percepcions (punts de vista, experiències, etc.) de persones professionals respecte l'estat i mecanismes dels prejudicis, les discriminacions i les violències LGTBI+fòbiques contra persones dels col·lectius LGTBI+ per raons d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere.

També es plantegen uns objectius específics:

- Revisar quins serveis específics ofereixen les agències de l'Administració Pública catalana i altres entitats a Catalunya a persones dels col·lectius LGTBI+.

- Identificar les necessitats que detecten les persones entrevistades respecte les persones usuàries, així com els mecanismes psicosocials que porten a discriminacions i violències LGTBI(+)-fòbiques.
- Conèixer les percepcions de persones professionals respecte a les formes de combatre les discriminacions i violències LGTBI(+)-fòbiques. Tanmateix, conèixer quines estratègies de prevenció eficaces proposen.
- Identificar quins són els principis i perspectives de treball de les figures professionals amb les persones usuàries.

4.2. Disseny metodològic.

El disseny metodològic de la recerca persegueix uns objectius exploratoris, ja que pretén identificar i conèixer els mecanismes i el context dels fenòmens de les LGTBI+fòbies, emprant una procés d'obtenció de coneixement des de la inducció.

El mecanisme d'obtenció d'informació escollit recau en la realització de Produccions Narratives, una tècnica que, com expliquen Balasch & Montenegro (2003), sorgeix de l'epistemologia dels coneixements situats.

Per preparar els temes de debat s'ha realitzat un guió a priori propi de les entrevistes semi-estructurades. Aquesta tècnica de l'entrevista semi-estructurada permet una major llibertat i flexibilitat en la dinàmica d'entrevista i de conversa, ja que la pauta de temes i preguntes no és tancada (Corbetta, 2007).

La metodologia segueix una línia de proposta que parteix de les teories feministes. Així doncs, la cruïlla metodològica narrativa-feminista/anti-patriarcal és capaç d'oferir alternatives a la comprensió binària que afecta tant a les epistemologies com a les metodologies patriarcales. Des del camp epistemològic apareix la necessitat de subvertir les relacions subjecte-investigador-dominant/objecte-investigat-dominat, en tant aquesta lògica sobre la producció de coneixement és la que permet que els grups socials dominants creïn coneixement respecte a subjectes i grups subalterns, que responguin als seus propis interessos, agendes i projectes ideològics (Schongut Grollmus, 2016; p. 162).

En aquest sentit, s'ha cercat una dinàmica en què les parts participants es trobin en un estadi de poder el més equilibrat possible. Per la consecució de tal fita, la conducció d'entrevista ha resultat en un diàleg entorn als blocs temàtics d'interès, amb la participació d'ambdues parts -les quals parteixen d'un coneixement, unes experiències i una subjectivitat entorn als temes d'interès per la present recerca-. Així doncs, les narratives ja són el resultat d'un procés analític i de reflexió i, per tant, de coneixement generat col·lectivament pels agents implicats.

S'ha procedit a la realització de 3 PN¹³, en base a dues sessions d'una hora cadascuna aproximadament amb la participació de tres referents professionals¹⁴. S'ha entrevistat a:

- Una tècnica del Servei d'Atenció als Homes de Barcelona (SAH).
- Un tècnic coordinador de l'Observatori contra l'Homofòbia (OCH).
- Un psicòleg i formador de l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte de Barcelona (OAVD).

Degut a les limitacions de forma de la present recerca, no es poden presentar les narratives complertes; així doncs, per facilitar la lectura, es presentaran uns resultats seguint la lògica de les categories de contingut que emergeixen de les narratives, tal i com es presentarà a continuació.

5. Resultats de la recerca.

5.1. Heteropatriarcat: un sistema que categoritza en base al sexe i el gènere.

Com explica el tècnic coordinador de l'OCH, la dualitat “sexe-gènere” fa al·lusió a un esquema normatiu dicotòmic “femella-mascle/dona-home/heterosexual”. En la primera dimensió, que remet a la categorització per atributs sexuals, queden excloses les persones

¹³ Les PN es troben adjuntes als annexos de la present recerca.

¹⁴ Es manté l'anonimat de les figures professionals que han participat, les quals han signat un consentiment informat per la seva participació a la recerca.

intersexuals; en la segona dimensió, que fa referència al constructe del gènere, queden excloses les persones trans i queer; En la tercera dimensió, que és el desig afectivo-sexual, queden fora les persones gais, lesbianes i bisexuals. El gènere funciona des d'abans de néixer, i es generen expectatives sobre la persona segons el seu sexe. Si és “nen” es pensarà en un color per l'habitació i en unes activitats extraescolars diferents a si és “nena”. Com explica el tècnic, l'heteropatriarcat organitza uns recorreguts en base al gènere que se li atribueix a la persona al néixer. Tothom té característiques femenines i masculines, s'ha de veure com un gradient i no com una limitació a la vida.

Segons la tècnica del Servei d'Atenció als Homes, la socialització dins d'un model heteropatriarcal porta a que un home assumeixi uns rols diferents d'una dona. Les expectatives són diferents segons el sexe, i això porta a desigualtats de poder. La dona, en aquest sentit, s'ha trobat immersa en una normalització de rols, i tot i no estar conforme amb els mateixos, és més difícil que aquesta els qüestionari des de la violència, doncs això suposaria un doble càstig per ella¹⁵. En això també influeix el fet que es donen moltes coses per fetes. L'entorn té les dinàmiques de desigualtat de rols normalitzades, i la desigualtat de gènere interioritzada.

Com indica el psicòleg i formador de l'OAVD necessitem feminitzar les identitats, fins i tot les heterosexuales. Defensa que ens hem de fer *mariques* en carn. S'ha de trencar amb la idea de l'home com a *machote* i educar en la diversitat, fer veure que les sensibilitats i altres rols són possibles; l'educació en la diversitat afavoriria que les formes de concebre les relacions anessin més enllà del sexe de les persones i d'una concepció binària del gènere. Hi ha homes heterosexuales femenins, i no passa res; de la mateixa manera que hi ha dones heterosexuales masculines. Així doncs, concebre la realitat més enllà del binomi sexe-gènere ajudaria a acabar amb preguntes com “Ets gay? Ah, doncs no se't nota”.

¹⁵ Pel que fa a l'educació, a les nenes s'estimula la paraula des de la infància com a forma de relació amb l'entorn, com a instrument de negociació de la situació pròpia amb la relació a les altres persones. En general, el fet que a les nenes no els agradi l'agressió no és per manca de força, sinó perquè han desenvolupat l'empatia. De manera que tant la seva manera d'agredir com la de defensar-se comporta la paraula, que fan servir més hàbilment que els nois en les baralles (Solsona Pairó, 2016; pp. 71)

Pel que fa a l'abordament dels masclismes i les violències masclistes, la tècnica del SAH explica que al servei les estratègies parteixen de la perspectiva de gènere, així com dels paradigmes de la interseccionalitat -en la influència dels eixos d'opressió-, i les sessions amb els usuaris seran sessions vivencials, on expressar i compartir el seu cas en particular amb el grup. La idea és que els usuaris expressin emocions, ja que els homes no estan acostumats a parlar entre ells de com es senten respecte a les violències i, més enllà, respecte dels propis sentiments i les emocions¹⁶. La tècnica sempre pregunta: “què és per tu ser home?”. Així es pot indagar en les càrregues simbòliques que té per la persona aquest concepte. No hi ha un model únic de vivència de les feminitats i les masculinitats -com explica la tècnica-, de la mateixa manera que la classe social o el nivell d'estudis no et blinden de la violència.

5.2. Mecanismes psicosocials de les discriminacions i violències LGTBI+fòbiques.

El psicòleg i formador de l'OAVD sosté que l'agressor dins de la norma es creu més poderós, pensa que té la raó i no suporta la diferència. D'alguna manera creu que la seva posició és la legítima i la resta no hauria d'existir. Això passaria també en relació amb persones LGTBI+, on el que no es suporta es que persones tinguin sexe de forma diferent a l'heterosexual, la seva vida prengui un camí diferent, la forma d'estimar sigui diferent, etc.

El professional defensa que les violències masclistes s'han d'entendre com una forma d'opressió. De la mateixa, així es poden entendre les violències envers els col·lectius LGTBI+. Les violències xenòfobes, les violències envers els col·lectius de diversitat funcional, etc., són diferents pilars de diferents eixos d'opressió. Les violències envers els col·lectius LGTBI+ són violències masclistes, o bé, si es vol entendre en un sentit encara més estructural, violències patriarcal¹⁷. Defensant aquesta tesis, s'entén que els mecanismes de

¹⁶ Respecte a la construcció de la masculinitat hegemònica, en els nens es promou un doble aprenentatge: l'estímul per ser el guanyador, per ser millor que els altres, i la renúncia a l'emotivitat i els sentiments. Això fa que en ells sigui indispensable el desenvolupament de l'agressivitat i les actituds violentes que acompanyen la competitivitat (Solsona Pairó, 2016; pp. 70).

¹⁷ Arisó & Mérida (2010) citant a Butler i la seva obra *El género en disputa. El feminismo y la subversión de la identidad* de 1990, expliquen que l'assaig de Butler no solament rebutja l'heterosexisme

violència s'activarien quan es manifestés quelcom de la persona que s'allunyés del què s'ha entès com a norma del sistema. En aquest cas, la norma ve a referir-se al model androcentrista d'home blanc heterosexual, de complexió forta, de classe mitjana i amb una intel·ligència mitjana de 100-120, etc. -tal i com explica el tècnic-.

En aquesta línia, el tècnic coordinador de l'OCH percep que la dimensió que més fàcilment activa els processos psicosocials de les violències i discriminacions LGTBI+fòbiques és la dimensió de l'expressió de gènere. És més fàcil que un noi homosexual amb expressió de gènere no normativa -és a dir, femenina- rebí insults tals com “maricón”, que un noi homosexual amb expressió de gènere normativa -és a dir, masculina-; per altra banda, el noi homosexual amb expressió de gènere normativa que no manifesti la seva orientació sexual possiblement no tingui cap problema en quant a ésser un *target* en tant que la seva expressió de gènere seria heteronormativa. De la mateixa manera podríem extrapolar aquesta possibilitat a dones lesbianes, persones bisexuals, etc. En molts casos la persona agressora no coneix la víctima -explica el tècnic-, i la primera identifica alguna cosa en la segona que li fa creure legítima per insultar, escopir, menystenir, etc.

5.3. Violència intragènere: Perpetuació de rols de gènere i violències masclistes en relacions no heterosexuals?

També existeixen casos de violència en parelles intragènere. Com opina el psicòleg i formador de l'OAVD, és utòpic pensar que pel fet de ser una parella homosexual, aquesta es troba lliure de violències i que la seva dinàmica de relació segueix uns patrons al marge dels patrons que es poden trobar en les parelles heterosexuals.

existent en el nucli del fundamentalisme de la diferència sexual, sinó que també pretenia destruir tots els intents d'elaborar un discurs de veritat per deslegitimar les pràctiques de gènere i sexualitat minoritàries, doncs aquest seria un nou camí que conduiria a la construcció d'unes altres veritats, en tant que tornarien a definir-se categories tancades pel gènere. Aquestes noves categories, tot i trencar amb l'hegemonia heterosexual, reproduirien en els seus nous discursos unes relacions de poder capaces d'exercir violència en nom del gènere, en la mesura que tornarien a construir un lloc per algunes o un “no-lloc” per “altres” (Arisó & Mérida, 2010; pp. 71-72).

L'estructura masclista influeix en totes les persones de la societat, i com a psicòleg, s'ha trobat amb molts casos de violència intragènere en què es reproduïxen els estereotips de gènere i es perpetuen rols de gènere desiguals¹⁸. Hi trobem també -com explica el professional- expressions de control, gelosia, de menyspreu, etc., que sol donar-se d'una de les persones de la parella envers l'altre. Explica com el patriarcat, com a eix estructural d'opressió, disposa d'uns mecanismes de control que s'expressen mitjançant les violències masclistes.

Hi ha violència intragènere i no és un mite -com indica la tècnica del SAH-. El què passa, és que estan arribant ara els casos als serveis públics i el sistema està tenint les primeres experiències de treball amb persones agressores no heterosexuales. Això porta a que l'atenció, per números, sigui molt desigual, doncs pràcticament tots els casos són persones usuàries heterosexuales i homes. Els casos de persones agressores homosexuals que arriben als serveis es poden contar amb els dits.

Dels pocs casos que han arribat al servei, la professional recorda el cas d'un noi gai que exerceix violència sobre la seva parella homosexual, més gran que ell. El noi jove explota en fases d'ira i d'agressió física sobre el marit, el qual té el control total sobre les finances. L'agressor procedeix del Brasil, i la tècnica pensa que podria donar-se el cas que, en comparació amb la cultura local, la cultura del país d'origen valorés d'una forma més intensa el rol masculí en quant a què s'espera d'un home. Al veure's en una posició inferior en quant a llibertat econòmica i en general, d'autonomia, l'agressor es podria veure qüestionat i exercir violència com a forma d'auto-affirmació de les masculinitats. El noi es sentia atrapat en una dinàmica en què no podia ser autònom; també expressava que degut a la situació econòmica i de control de finances de la parella local es sentia violentat. En aquest cas, com argumenta la tècnica, es produeix una desigualtat de poder, on la parella local treballa, té una posició

¹⁸ La violència de gènere, a partir de l'obra *El género en disputa* de Judith Butler, ja no hauria d'entendre's com una modalitat de violència que pateixen les dones exclusivament, doncs, encara que sigui implícita, la violència de gènere de la que tracta l'autora afecta a tots i totes, en tant què, al néixer, se'ns imposa una identitat amb un gènere que modula i modela el nostre cos sexual, una identitat que "tot i ser fictícia, ens obliga a aprendre i interpretar, i a representar, un guió prescrit sota un rol normatiu" (Arisó & Mérida, 2010; p. 128).

d'inclusió social, recursos econòmics i suport social, tot el contrari si pensem en el cas del noi immigrant. En aquest cas, el noi va gestionar la situació exercint violència.

La tècnica opina que en aquest cas existeix un component de gènere; això és, perquè concepció com la resposta del noi jove és socialment no tant desvalorada com si la dona fes ús de violència envers l'agressor. En casos de violència en parelles heterosexuales en què l'home exerceix violència, la dona fa ús d'estratègies de cerca d'amistats, d'una xarxa de suport amb la que fer front a la situació de tensió de la violència. Per contra, en l'exemple aquí senyalat, la resposta de l'home davant la desigualtat de poder ha estat fer ús de la violència com a *modus* de gestió de la situació i del conflicte. L'home, en comparació amb la dona, estructuralment ha rebut una educació que legitima la violència com a forma de confrontació.

El tècnic coordinador de l'OCH ressalta que el debat entorn a les violències intragènere és un debat que comença a guanyar força. Creu que s'ha de plantejar com es defineix la violència de gènere i preguntar-se si els casos de violència intragènere reproduïxen els mateixos patrons. Si bé, el tècnic no té suficient experiència com per a posicionar-se, creu que sí que es poden donar símils en els patrons, i recorda un cas en què existeixen les mateixes realitats de despersonalització, d'humiliació -amb expressions com "no serveixes per res", "t'estic mantenint", "a veure si trobes feina ja"- en comparació amb casos de relacions heterosexuales. També es va atendre el cas d'un noi homosexual amb expressió de gènere normativa que va acudir a l'entitat per explicar el seu cas de discriminació laboral, i va acabar relatant violència per part de la seva parella homosexual¹⁹.

5.4. Intervenció psicosocial amb víctimes de violències per raons d'orientació sexual, identitat de gènere o d'expressió de gènere.

Les tres figures professionals entrevistades coincideixen amb què el paradigma de la interseccionalitat és imprescindible per entendre les realitats de les víctimes i dels eixos

¹⁹ Això portaria a trencar una prenoçió en què la víctima tindrà una expressió de gènere feminitzada, o bé que n'assumeixi rols femenins, i la posició agressora una expressió masculinitzada o bé que n'assumeixi solament rols masculins dins la dinàmica relacional.

d'opressió que funcionen a la societat; de la mateixa manera la perspectiva de gènere és essencial.

Com explica el tècnic coordinador de l'OCH, les necessitats de les persones LGTBI+ que acudeixen a l'entitat van relacionades amb l'experiència desagradable viscuda. Tots els casos de persones trans que han estat ateses per ell haurien patit greus problemes per la integració laboral. Si bé no totes les persones que acudeixen a l'Observatori requeririen un treball psicosocial, es donen situacions en que s'aprecia patiment psicològic arran dels fets que motiven el contacte amb l'entitat. Algunes persones usuàries presenten estats de ruminacions cognitives que impliquen el record persistent de les discriminacions o violències sofertes; presenten també uns estats d'evitació, respecte al pas per determinats llocs, a determinades hores, etc., doncs, veient-se afectades les àrees personals i socials de la persona rere la victimització.

El professional explica que si les intervencions es dilaten en el temps, l'anomenen acompanyament a les bones pràctiques. El treball de bones pràctiques suposa que diferents agents s'impliquen en el cas, doncs no només el treball és amb la persona víctima, sinó que es pretén que tant la família, com l'entorn escolar -en el cas de menors- i la pròpia Administració local s'involucrin activament en el procés.

El psicòleg i formador de l'OAVD explica que quan arriben casos de violències per motivació LGTBI+fòbica, les víctimes solen presentar símptomes del diagnòstic d'estrès post-traumàtic. Recorda el cas d'una dona catalana lesbiana que va patir una agressió física a via pública a mans d'un conegut del barri, el qual sembla que havia idealitzat un enamorament de la parella de la víctima. La ràbia hauria desencadenat una reacció violenta envers la víctima, amb insults tals com "lesbiana de mierda" i "machorra", entre d'altres insults de caire homòfob, i la va apallissar. En aquest cas el seguiment amb la víctima va ser cada quinzena aproximadament, al llarg d'un any i mig. També es va fer càrrec de l'acompanyament al judici oral, el qual va acabar en conformitat entre les parts. El professional té un bon record del cas, comenta que va ser fructífer a pesar de l'agressió soferta; en particular, destaca que tant el procés judicial com la resolució van ser satisfactoris per la víctima.

Contrari a la prenoçió de la persona entrevistadora respecte a la possibilitat de temor a una nova agressió per l'expressió de gènere i/o orientació sexual, el professional de l'OAVD va explicar que, en aquest sentit, el tema de l'orientació sexual de la víctima era quelcom consolidat; tot i així, sí que és cert que en el seu discurs va relatar que no podia entendre que hi hagués gent que pensés de forma homòfoba i portés a terme agressions, generant això frustració a la mateixa. Arran de la denúncia, també relatava por a possibles represàlies per part de l'agressor, ja que entre d'altres coses, és un conegut del barri. És important destacar que l'agressió patida no va minar la víctima, sinó que com explica el professional entrevistat, aquesta va agafar més força rere l'agressió²⁰. Tot i això, presentava factors propis d'un estrès post-traumàtic, tals com dificultats per conciliar la son, flash-backs recurrents, processos d'evitació d'espais, etc.

En quant a les vivències de la victimització, el professional explica que aquestes difereixen segons si la persona agressora és coneguda o no. Fa molt més mal una agressió per part d'un familiar, d'una persona propera, etc., pel vincle que s'ha construït amb aquella persona.

Per treballar amb persones usuàries, el psicòleg i formador, expressa que la perspectiva de gènere és fonamental; el treball entorn el concepte de resiliència és molt important, perquè suposa creure en els recursos de la pròpia persona. Així, creu que treballar el concepte de resiliència també ajuda a lluitar envers la violència. El professional opina que la seva tasca com a terapeuta ha d'adaptar-se a la persona usuària, i és per això que el treball en base a models integradors resulta imprescindible. La flexibilitat amb la persona usuària és molt important, sense tancar-se a una perspectiva. Per això treballa amb elements i bases dels paradigmes cognitivo-conductals -reestructuració cognitiva- i humanista, amb conceptes del psicoanàlisi -inconscient, etc.-, amb tècniques del conductisme i exercicis de respiració, i

²⁰ La part investigadora considera que aquest cas és interessant, doncs, la teràpia amb el professional va posar de manifest que la usuària s'identificaria com a transgènere, no es reconeixia del tot amb el seu cos i l'expressió de gènere era força masculina. De fet, la víctima d'uns 25 anys d'edat de nom Jessica va fer transició i ja es feia dir Jess. Tanmateix, va expressar que anterior a l'agressió hauria sigut objecte de burles i mirades que atribueix a la seva expressió de gènere, masculinitzada. Per exemple, recorda com li miraven malament quan accedia als lavabos de dones.

també fa ús de tècniques de models avançats com el EMDR. Cal un posicionament activista i polític, per a tenir una perspectiva més rica i implicar-te en les realitats de les persones usuàries -afegeix el professional-.

5.5. Estratègies d'abordament i de prevenció de les LGTBI+fòbies.

La tècnica del SAH expressa que la societat està organitzada entorn al sexe de la persona, i això marcarà la socialització d'aquesta. Això és el que s'ha de qüestionar, aquesta organització en quelcom que s'atribueix a la biologia quan tot és canviant, res és estàtic, i a dia d'avui els cossos es poden canviar. El focus el posem a la sexualitat de la persona quan és un tret més d'aquesta; a una noia homosexual, creativa i tímida se li posarà més èmfasi en la seva orientació sexual. Això passa perquè posem un gran pes en la forma afectivo-sexual de la persona, però les seves experiències van més enllà, i les identitats canvien.

La professional pensa que la prevenció és fonamental per a eradicar els masclismes, i ha de treballar-se des de la co-educació quant les persones són petites, quan són nenxs²¹. De fet, totes les figures professionals entrevistades coincideixen en que la prevenció és essencial. De petitxs, és quan són més moldejables, creen les seves estructures mentals. És més fàcil treballar la diversitat amb les petitxs que no amb persones adultes, que ja han conformat una manera de pensar, etc. De petitxs hi ha una major capacitat d'adaptació als canvis, els prejudicis i les discriminacions apareixen arran de l'aprenentatge social. La tècnica no creu que s'hagi d'estructurar els estudis per incloure una assignatura sobre diversitat, sinó que ha de ser quelcom transversal, en les matèries s'ha incloure la diversitat, i formar en identificar el gènere, etc. Ha de ser quelcom de base, per això el magisteri guanya pes, i el dia a dia marca quins aprenentatges es transmeten. Això també permet donar pas a la creativitat,

²¹ La diversitat és una riquesa col·lectiva, i totes les persones formem part de la diversitat. La diversitat en sentit ampli està relacionada amb el cos, el gènere, la sexualitat, la llibertat individual, etc., aspectes canvians en funció de la societat i la cultura en la que ens desenvolupem. És fonamental dotar l'alumnat d'estratègies per a que no visquin les seves diferències en negatiu, ans el contrari, per a que s'empoderin en elles com a una possibilitat d'enriquiment i de major llibertat (Sánchez, Penna & de la Rosa, 2016; p. 74).

perquè sinó estem castrant possibilitats d'expressió de la persona en base al seu sexe i gènere adscrit²².

Hi ha escoles alternatives on es treballa en un entorn més integrador -explica la tècnica-, i les classes inclouen alumnes de diferents edats, s'estimula més la creativitat i l'entorn amb la natura, tenir cura d'un mateix, etc. El sistema requereix canvis estructurals. El sistema capitalista i patriarcal van de la mà, i per a què funcioni el sistema capitalista no pot haver igualtat entre les nenxs, ha d'haver diferència per a que hi hagi un grup explotat i un altre grup explotador²³. La persona es podrà adaptar si canvies el sistema, tal i com explica la professional. L'entorn és el focus on s'ha de parar a prestar atenció.

El professional de l'OAVD argumenta que cal normalitzar en la diversitat, ja sigui en contes, en jocs, i en tots els materials escolars. Mostrar que hi ha persones que tenen dues mares o dos pares, i que la pell blanca no és l'únic color carn, etc. També cal educar en la vulnerabilitat i des de les emocions, en expressar els sentiments i saber gestionar-los. Ens hem de preguntar si estructuralment tenim cultura del diàleg i de la resolució de conflictes, de l'escolta i l'empatia. També si es treballa això a l'escola, si s'exercita la connexió amb una mateixa. Opina que fins ara, a l'escola actualment preocupa més donar uns continguts i coneixements que educar persones lliures.

Per la seva banda, el tècnic de l'OCH, arran de la seva experiència en instituts, ressaltava una dinàmica que porta a la pèrdua de legitimitat de les persones agressores. Explica

²² Les estratègies educatives han de ser vivencials i lúdiques, incidint en aquelles en què les alumnes puguin mostrar-se tal i com són, i resultarà fonamental l'activitat i participació de totes les alumnes (Sánchez, Penna & de la Rosa, 2016; p. 77).

²³ La violència de gènere afecta a tothom en relació al contracte social que ens hem atorgat, i en conseqüència, es tracta d'una violència l'origen de la qual és macro-estructural, doncs "s'estableix en relació amb unes categories reguladores que, a mode d'idea-ficció, regeixen l'economia política d'unes significacions culturals basades en l'exercici del poder, capaç d'exercir la violència més sutil -i a la vegada més real- en nom d'un pensament heterosexual obligatori que precisa d'una sexualitat encaminada a la reproducció i sobre la que es sosté una estructura de parentesc basada en la divisió sexual del treball i les relacions asimètriques de poder. Una economia política que ha de velar per la repetició d'un sistema de sexe/gènere binari i asimètric, i que deslegitima qualsevol manifestació que el desequilibri" (Arisó & Mérida, 2010; p. 128; citant a Butler, 1990).

com, quan l'alumnat es posa de costat de la víctima, les persones agressores perden legitimitat i són observades com les persones diferents, i podrien passar a ser les "excloses", no les persones que qüestionen l'heteronorma; això permet que es pugui treballar amb les persones agressores, i en què signifiquen les actituds i discriminacions LGTBI+fòbiques i fer saber a les mateixes que es troben etiquetant un igual per únicament identificar-se com LGTBI+.

Finalment, el tècnic ressalta la importància de la solidaritat en les polítiques d'inclusió; creu que no s'ha de concebre el plantejament de recursos en base a l'argument de la "vulnerabilitat" de la persona; doncs, defensa defugir de l'essencialisme. Així doncs, no s'hauria de posar l'òptica en la persona sinó amb l'entorn i amb els condicionant psicosocials, és a dir, treballar els contextos. D'aquesta manera es poden evitar camins a polítiques de "què hi ha dels meus problemes", deixant de banda la solidaritat i posant l'èmfasi més en el sumatori de problemes que s'atribueixen a una persona o grup que als contextos socials i les estructures socials que fomenten les desigualtats i les opressions.

6. Conclusions.

L'educació des de la diversitat és l'element clau, i on s'ha de posar l'èmfasi si es volen eradicar els masclismes d'arrel, i en concret les LGTBI+fòbies així com altres formes de discriminació i violències. Les estructures socials al nostre context tenen una base heteropatriarcal ben ferma, que transmet uns valors que categoritzen les persones segons el seu sexe. Tanmateix es col·loquen unes expectatives segons el gènere de la persona, fet que constreny llibertats alhora que reproduïx desigualtats de poder així com estereotips de gènere i dona porta a la sensació de legitimitat en l'exercici de la violència en tant que les masculinitats són l'eix que es reconeix com hegemònic.

Alguns dels mecanismes de control de l'heteropatriarcat són la discriminació i l'exercici de la violència sobre qui s'allunya de la norma social imposada pel mateix, ja sigui pel que fa a l'orientació sexual, la identitat de gènere o l'expressió de gènere de la persona, quan aquestes no encaixen dins el model binari heteronormatiu. Per entendre les violències LGTBI+fòbiques s'ha d'entendre la relació entre l'heteropatriarcat i el capitalisme. Així

doncs, el sistema androcentrista heteronormatiu dotarà certs grups socials de privilegis quan aquestos encaixin a la seva norma i estàndards, i mourà la roda del gènere per mantenir la dicotomia que caracteritza aquest sistema. En conseqüència, en aquest marc estructural, esdevindrà legítima la percepció de l'exercici del poder per sotmetre qui s'allunyi de la mateixa, per castigar la diferència i condemnar la diversitat.

Tot i que les societats occidentals hagin avançat en la despatologització i descriminalització de l'homosexualitat i els col·lectius LGTBI+ comencin a gaudir dels drets que s'han atribuït històricament a les persones heterosexuales, l'heteropatriarcat és quelcom, que tot i no ser material *per ser*, nodreix els eixos d'opressió i segueix situant l'home blanc, heterosexual, amb expressió de gènere masculina i de classe mitjana com a eix central de la societat.

Finalment, hem vist com la violència intragènere repeteix un símil de patrons que recorden a les violències masclistes en relacions heterosexuales, manifestant-se els mateixos mecanismes de dominació entorn a l'hegemonia de les masculinitats sobre les feminitats.

7. Bibliografía.

Arisó, O., & Mérida, R. (2010). Los géneros de la violencia. Una reflexión queer sobre la violencia de género. *Barcelona: Egales*.

Balash, M., & Montenegro, M. (2003). Una propuesta metodológica desde la epistemología de los conocimientos situados: Las producciones narrativas. *Encuentros en Psicología Social, 1(3)*, 44-48.

Ball, M. (2016). Towards a Decolonisation of Queer Criminology. A Papers from the British Criminology Conference *An Online Journal by the British Society of Criminology*. Vol. 16, 6-19.

Blair Woods, J. (2014). “Queering Criminology”: Overview of the State of the Field. *Handbook of LGBT communities, crime, and justice*, 15-41. Springer, New York, NY.

Cantera, L. M., & Blanch, J. M. (2010). Percepción social de la violencia en la pareja desde los estereotipos de género. *Psychosocial Intervention, 19(2)*, 121-127.

Coll-Planas, G., & Cruells, M. (2013). La puesta en práctica de la interseccionalidad política: el caso de las políticas LGTB en Cataluña. *Revista Española de Ciencia Política*. nº31, 153-172.

Coll-Planas, G. (2009a). La voluntad y el deseo. Construcciones discursivas del género y la sexualidad: el caso de trans, gays y lesbianas. *Tesis doctoral*, Universitat Autònoma de Barcelona.

Coll-Planas, G. (2009b). Regenerar la perspectiva de gènere. *Barcelona societat*, nº17, 162-169.

Corbetta, P. (2007). Metodología y técnicas de investigación. Italia: McGrawHill.

Fonseca Hernández, C., & Quintero Soto, M. L. (2009). La Teoría Queer: la de-construcción de las sexualidades periféricas. *Sociológica (México)*, 24(69), 43-60.

FRA – Fundamental Rights Agency (2009). Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States: Part II – The Social Situation. Viena: European Union Agency for Fundamental Rights.

Hernández Albarrán, L., & Peña Sánchez, E. Y. (2011). El construccionismo social y la antropología de la sexualidad. *Estudios de Antropología Sexual*, 1(3), 155-174.

Intersindical Alternativa de Catalunya (2015). Guia per treballar la diversitat afectiva, sexual i de gènere. STEILAS.

Montenegro, M. (2001). Conocimientos, agentes y articulaciones: Una mirada situada en la intervención social. *Tesis doctoral*. Universitat Autònoma de Barcelona.

Montenegro M., & Pujol Tarrès, J. (2003). Conocimiento situado: un forcejeo entre el relativismo construccionista y la necesidad de fundamentar la acción. *Interamerican Journal of Psychology*, 37(2), 295-307.

Observatori per a la Igualtat UAB (2016). Investigació amb perspectiva de gènere. Investigació feminista i amb perspectiva de gènere. Punts clau i eines. *Recerca i Innovació Responsables (RRI) a la UAB*, presentació.

Ordoñez Rojas, K. D., & Rodríguez Castillo, C. (2015) Significaciones atribuidas al desempeño de roles de género en parejas sentimentales jóvenes, heterosexuales y homosexuales. Convergencias y divergencias. *Trabajo de fin de grado*. Facultad de Psicología, Universidad Pontificia Javeriana.

Rodríguez Otero, L. M., Rodríguez Castro, Y., Lameiras Fernández, M., & Carrera Fernández, M. V. (2017). Violencia en parejas Gays, Lesbianas y Bisexuales: una revisión

sistemática 2002-2012. *Comunitania: Revista Internacional de Trabajo Social y Ciencias Sociales*, 13, 49-71.

Sánchez, M., Penna, M., & de la Rosa, B. (2016). *Somos como somos. Deconstruyendo y transformando la escuela. Madrid: Los libros de la Catarata.*

Schongut Grollmus, N. (2016). *Producciones narrativas: una propuesta metodológica inspirada en la epistemología feminista. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.*

Solsona Pairó, N. (2016). *Ni princeses ni pirates. Per educar nenes i nens en llibertat. Vic: Eumo Editorial.*

8. Annexos.

8.1. Model d'entrevista semi-estructurada.

Pauta preguntes/qüestions a debatre amb professionals. Disseny entrevista semi-estructurada, amb possibilitat intervenció de la persona entrevistadora: co-construcció del coneixement.

- **P1: ¿En què consisteix el servei “x”?**
 - ¿Quines tasques porta vostè a terme al servei “x”?
 - ¿Quin és el punt de partida del servei i quins són els fonaments ètics i legislatius?
 - ¿Com s’implementa el contingut de la *lleï 2014* contra les *lgtbifòbies* a l’organització professional?, ¿S’han trobat amb dificultats les figures professionals del servei en quant a la mateixa?
 - ¿Quins perfils professionals trobem al servei?

- **P2: ¿Quins són els recursos que ofereix el servei a les persones usuàries?**
 - ¿De quina forma poden accedir les persones interessades a tals recursos?
 - ¿Quins són els recursos més utilitzats?
 - ¿Quins són els medis de difusió amb que compta el servei? ¿De quines maneres considera que es podria arribar a més públic?
 - ¿En quina mesura creu que s’ajusten els recursos disponibles a les demandes de la població LGTBI+?

- **P3: ¿Quines són les necessitats de les persones usuàries que detecten les figures professionals del servei?**
 - ¿Quines són les demandes explícites de les persones usuàries? ¿S’identifiquen altres demandes implícites?
 - ¿Es podria parlar de “perfils” de persones usuàries?
 - ¿Podria posar alguns exemples de situacions concretes/casos concrets en que la persona usuària hagi patit o pateixi discriminació i/o violència per

orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere? ¿Quins són els relats de les mateixes?

- ¿Quines són les limitacions amb què es troben les persones professionals del servei en quant a la intervenció amb persones usuàries?

- **P4: ¿Quins són els paradigmes i les perspectives d'intervenció amb les persones usuàries?**

- ¿Quines són les tipologies d'intervenció més habituals? ¿Coincideixen amb que siguin les més efectives?
- ¿Es fa alguna valoració de risc de les persones usuàries de patir violència o victimització per orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere?

- **P5: ¿Quins creu que són els mecanismes de les discriminacions i violències LGTBI+fòbiques?**

- ¿Podríem parlar de diferents graus de LGTBI+fòbies?
- ¿Quins creu que són els processos psicosocials que poden portar a una persona desconeguda a l'exercici de violència LGTBI+fòbica (p.ex., una agressió física a via pública)?
- A nivell macro, ¿Pensa que la societat pot ésser responsable en certa mesura de les discriminacions i violències envers els col·lectius LGTBI+fòbies?
- ¿Creu que les persones dels col·lectius LGTBI+ perceben un risc subjectiu de ser víctimes de violències en un grau superior al total de població en general?
- ¿Pensa que aquest risc té una vessant d'objectivitat?

- **P6: ¿Com haurien de plantejar-se i d'articular-se unes estratègies eficaces de prevenció de les LGTBI+fòbies?**

- ¿En quina mesura es podria parlar de responsabilitat col·lectiva pel que fa a les estratègies de prevenció?
- ¿Intervenció amb les persones LGTBI+ o bé sobre l'entorn social?

8.2. Producció Narrativa: Part investigadora & Tècnic Coordinador de l'Observatori contra l'Homofòbia.

Enteniment de la influència de l'heteropatriarcat en la construcció dels estereotips de gènere i les discriminacions i violències LGTBI+fòbiques.

La conversa a l'entrevista entorn la influència de les estructures socials i els rols i estereotips de gènere agafa intensitat quan la part entrevistada posa sobre la taula el concepte *d'homofòbia interioritzada*. Aquest concepte presenta, segons explica el professional de l'entitat, una situació en que la persona LGTBI+ pensa que ha merescut o mereix la violència o discriminació que ha sofert. Això és, aquest pensament va lligat a que la persona és mereixedora de càstig perquè és gai, lesbiana, etc. La persona reconeix que té una orientació sexual o identitat de gènere diferent de l'heteronormativa, i per aquest motiu justifica el càstig de l'entorn. Per il·lustrar el fenomen esmentat, la part entrevistada explica el cas d'un jove gai que, sense identificar-se com a trans, relatava que el seu desig superior era el ser un noi heterosexual o bé una noia heterosexual. Pensem que aquest pensament podria haver estat alimentat per l'homofòbia dels seus progenitors, amb els que vivia, i que d'alguna manera la perspectiva dels pares entorn a persones dels col·lectius LGTBI+ s'hagués manifestat en un *auto-rebuig*; de totes maneres, és difícil deslligar aquest pensament que sembla patològic amb l'entorn, i concretament amb els valors i les actituds de la xarxa informal.

La part investigadora, en un altre punt de l'entrevista, introdueix la idea que l'educació que rebem sembla partir d'un model "dicotòmic", que es trasllada en una concepció binària en quant al sexe de les persones i el constructe del gènere. El model binari és el que històricament ha definit la classificació heteronormativa d'home masculí i dona femenina, i el que trenca amb aquesta concepció binària posa en tela de judici la norma social. Davant d'aquesta idea, la part entrevistada introdueix el concepte de "sexe-gènere", que fa al·lusió a un esquema normatiu "femella-masclle/dona-home/heterosexual", en la primera dimensió queden excloses les persones intersexuals; en la segona dimensió queden excloses les persones trans; En la tercera dimensió, que és el desig, queden fora les persones gais, lesbianes i bisexuals. El gènere funciona des d'abans de néixer. Com explica el professional, es generen expectatives sobre la persona segons el seu sexe. Si és "nen" es

pensarà en un color per l'habitació i en unes activitats extraescolars diferents a si és "nena". De la mateixa manera, l'heteropatriarcat pensa en un recorregut en base al gènere de la persona. Tothom té característiques femenines i masculines, s'ha de veure com un gradient. I el què passa és que, trencant el model binari de sexe-gènere, es qüestiona com funciona la societat heteronormativa. De la mateixa manera, es pot veure a les discoteques -encara que les coses estan canviant segons el professional- que l'home ha tingut el rol d'aproximació a la dona, en la forma de seduir, de lligar, etc-. Això és cosa de la socialització, on es construeix el rol de l'home com a part activa i el rol de la dona com a part passiva. Aquí entren en joc, consegüentment, l'expressió de les masculinitats i les feminitats, així com les idees sobre l'amor romàntic.

Arran d'aquest debat, en sorgeix un altre fruit d'un plantejament que porta sobre la taula la part entrevistada. I és que, seguint l'esquema heteronormatiu, què fem amb les persones que en queden fora? Amb les polítiques, cerquem la inclusió amb els paràmetres de funcionament ja integrats a les estructures socials o cerquem nous paràmetres i noves estructures socials? Per exemple, això ocorre amb la garantia de drets, difícilment deslligable com comenta la part entrevistada, doncs, per exemple, la institució del matrimoni és heteropatriarcal, però per altra banda, persones no heteronormatives també han de tenir el dret i poden tenir el desig de casar-se.

De la discussió respecte els patrons de masculinitat i feminitat, la part entrevistadora introdueix la percepció que dins dels propis col·lectius LGTBI+ hi ha patrons de prejudici i discriminació que són equiparables als presents en persones heterosexuales i heteronormatives. Això ocorre, per exemple amb la "plumofòbia", que al parer de la part investigadora, no és més que un prejudici a les feminitats, dins la concepció dicotòmica presentada anteriorment. La part investigadora i la part entrevistada coincideixen amb estereotips que es reproduïxen en el *mass media*, com és el cas de la propaganda respecte a l'oci gai d'un conegut festival internacional que es celebra a Barcelona a mitjans d'estiu. Tot apunta a que es representa el model d'home blanc, masculí i amb cos fort i musculatura, és a dir, el model clàssic d'home heterosexual, com a ideal.

També s'ha parlat a l'entrevista d'un estudi que s'ha fet d'una aplicació mòbil dirigida a homes homosexuals (Grinder), on s'hi troba una plumofòbia manifesta, ja que es permet discriminar segons prototips de persona i els mateixos usuaris als seus perfils exclouen homes femenins amb expressions "mascxmasc" o "chicos con pluma no". La difusió que es fa de l'oci també enquadra models d'estereotips que ressalten la figura de l'home masculí i amb cos muscular.

Un altre punt que ha estat discutit recau sobre els plantejaments biologicistes entorn a les sexualitats; en concret, la part entrevistada ressalta que és més partidària dels plantejaments orientats a com les construccions socials influeixen en els models de gènere i sexualitat i identitat, envers els models positivistes que posen el focus en l'estructura cerebral i la cerca del determinisme, i amb caricatura ressalta la cerca del "gen homosexual". Així doncs, argumenta que aquest enfoc positivista es centra en les diferències de la sexualitat de les persones no heterosexuales respecte de les heterosexuales, situant aquestes en el paradigma de les normatives i de l'estàndard. Això porta a la necessitat de repensar en com es plantegen les preguntes, i també concebre les relacions heterosexuales també com diverses, com totes les relacions humanes en general.

Violència intragènere.

Un dels punts que va ser molt interessant comentar va ser el de la violència intragènere, és a dir, entre parelles no heterosexuales. En primera instància, la part entrevistada ressalta que és un debat que comença a guanyar força. Recentment ha començat el debat entorn a les violències en parelles del mateix sexe, la possibilitat de violències en l'àmbit de la parella més enllà de l'home envers la dona en relacions heterosexuales. Així doncs, es planteja la part entrevistada si s'ha de considerar la violència en parelles intragènere com a violència de gènere tal i com normativament es contempla. La part investigadora defensa la tesis que la violència de gènere s'hauria d'aplicar a aquells casos en que existeix una violència amb un substrat d'opressió dels rols de masculinitat sobre la feminitat. És a dir, que una de les parts adopti una posició de legitimitat per exercir violència basada en una desigualtat de poder. La part entrevistada creu que s'ha de plantejar com es defineix la violència de gènere i preguntar-se si els casos de violència intragènere reproduïxen els

mateixos patrons. Si bé, la part entrevistada no té suficient experiència com per a posicionar-se, creu que sí que es poden donar símls en els patrons, i recorda un cas en que existeixen les mateixes realitats de despersonalització, d'humiliació -amb expressions com “no serveixes per res”, “t'estic mantenint”, “a veure si trobes feina ja”, etc.-. La part entrevistadora es va sorprendre quan el professional va atendre un cas d'un noi homosexual amb expressió masculina, que havia patit discriminació laboral, relatava violència per part de la seva parella homosexual. Això portaria també a trencar una prenoció -que la pròpia persona investigadora té-, que necessàriament la víctima tindria una expressió de gènere més femenina, o bé que assumeixi rols femenins, i la posició agressora una expressió masculina o bé que assumeixi rols masculins.

Experiències traumàtiques i perspectives d'intervenció psicosocial de l'entitat amb víctimes de discriminacions i violències per raons d'orientació sexual, identitat de gènere o d'expressió de gènere.

Un dels punts de discussió a l'entrevista va ser el “producte” de la victimització per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere, com explica el professional. És a dir, davant d'una violència o discriminació que ha afectat el benestar de la persona, aquesta es planteja en primera instància “m'ha passat a mi, en ple segle XXI”. Això, juntament amb la pregunta “Per què a mi?” són les expressions que pràcticament totes les persones LGTBI+ que han patit d'alguna agressió per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o d'expressió de gènere, i acudeixen en cerca de suport a l'entitat, manifesten. Juntament a aquestes manifestacions, apareixen relats d'autoculpabilització de la pròpia víctima; Això fa veure a la part entrevistadora que ens trobaríem davant de dos fenòmens que poden esdevenir-se tots junts; per una banda, tot el que implica la gestió post-traumàtica de l'esdeveniment desagradable -en aquest sentit, la culpabilització, com a símptoma-, i per altra banda, el “shock” que pot patir la persona en relació a “el per què” d'una societat que és LGTBI(+)-fòbica, partint que, moltes vegades, tal i com relata la part entrevistada, les víctimes no entenen el mecanisme que ha portat a l'agressió a la seva persona.

En aquest sentit, la part entrevistada comenta que el treball amb persones LGTBI+ que han patit alguna discriminació o victimització per les raons esmentades al llarg del

treball, recau també en una tasca de pedagogia social, de fer entendre a la persona víctima que la societat està construïda amb valors i estructures que discriminen i en concret es sustenten en estereotips de gènere, i que les agressions motivades per l'odi i discriminació ocorren, són una de les expressions més greus de l'heteropatriarcat. Els conceptes de tolerància, acceptació i respecte s'empren des de la òptica de la heteronormativitat respecte dels col·lectius que trenquen amb aquesta.

Com explica la part entrevistada, l'Observatori contra l'Homofòbia és una entitat que rep incidències relacionades amb la victimització i/o discriminació -per exemple, recull denúncies per part de persones que han estat acomiadades del lloc de feina per l'orientació sexual, que han estat agredides a l'espai públic, etc.-, i porta a terme una revisió del cas per determinar la viabilitat i la possibilitat d'oferta d'assessorament.

Per altra banda, disposa d'un servei d'atenció a la víctima, per aquells casos que es valora la necessitat d'intervenció amb la persona. Si bé no totes les persones que acudeixen a l'Observatori requeririen d'un treball a nivell psicosocial, es donen situacions en què s'aprecia patiment psicològic i emocional arran dels fets que motiven el contacte amb l'entitat. Així doncs, la part entrevistada comenta que algunes persones usuàries presenten estats de ruminacions cognitives que impliquen el record persistent de les discriminacions o violències sofertes; la part entrevistadora introdueix el concepte *d'evitació*, respecte a les situacions en què la persona que ha patit la violència evita el pas per determinats llocs, a determinades hores, etc., estant d'acord amb aquesta realitat la part entrevistada.

Si bé les intervencions psicològiques es solen plantejar en unes 3-4 sessions, i l'atenció finalitzaria quan s'aprecia que el benestar emocional de la persona es troba en un estat igual o similar a l'anterior de patir la violència, la part entrevistada destaca una intervenció psicosocial més holística, que anomena "acompanyament a les bones pràctiques". En aquesta línia, per il·lustrar el cas, posa un exemple entorn a una persona trans d'un institut de Montcada i Reixac que ha patit bullying, municipi amb el que l'Observatori té un conveni. Tot el procés implica una intervenció més dilatada en el temps (mesos), i en l'exemple aquí indicat podria suposar unes 12 sessions o més, ja no amb la persona només, sinó també amb l'entorn. Així doncs, el treball de bones pràctiques suposaria que diferents agències

s'impliquessin en el cas, doncs no només el treball és amb la persona adolescent trans, sinó que es pretén que tant la família, com l'entorn escolar i la pròpia Administració local s'involucrin activament en el procés de transició, i facilitin un desenvolupament psicossocial sa.

En aquesta línia, cal dir que la part entrevistada observa que les necessitats de les persones LGTBI+ que acudeixen a l'entitat van relacionades amb l'experiència desagradable viscuda, és a dir, amb la discriminació o violència soferta. Així doncs, pel relat que fa la part entrevistada, l'entrevistadora recorda al moment el paradigma d'interseccionalitat en la comprensió i el treball dels eixos de discriminació i opressió. El tècnic de l'Observatori relata que tots els casos de persones trans que han estat ateses per ell haurien patit greus problemes per la integració laboral; això fa pensar a la part entrevistadora amb les realitats de la prostitució de moltes persones trans, arran de l'exclusió social que pateixen per les estructures socials i sobretot pel mercat laboral.

Moltes persones que han patit algun tipus de victimització veuen afectades les seves àrees socials i personals. En aquest sentit, passa el mateix amb persones LGTBI+ que han patit alguna discriminació o violència rellevant per elles per motius d'orientació sexual, identitat de gènere i/o expressió de gènere. Doncs, pel que fa a les tasques d'intervenció psicossocial, l'entitat treballa amb aquestes persones per recuperar hàbits quotidians que han perdut des de la victimització. Hàbits com sortir al carrer, quedar amb amistats, etc. També es dóna espai per a que la persona expressi les emocions i entengui que estarà un temps sentint-se malament i amb les emocions i sensacions trasbalsades, com explica el professional.

A la part entrevistadora li ha resultat molt interessant un exemple concret que ha posat sobre la taula el tècnic de l'Observatori. Comenta el cas d'una persona trans que demana a la seva doctora de capçalera que, quan se la cridi per passar a consulta, es faci amb el nom del gènere sentit, degut a les experiències desagradables per les que passa quan se la crida amb el nom posat de naixement. Si bé la persona no es reconeix amb el nom de naixement, les altres persones a la sala mirarien a la mateixa, intensificant el malestar. Això ha donat a pensar a la part entrevistadora, doncs si bé podria ser difícil parlar aquí de violència *per se*, es donaria

una situació en que la persona trans es veuria implicada en una dinàmica on l'estructura social segueix qüestionant el seu gènere sentit -al no facilitar la possibilitat de reconeixement del mateix en una àrea bàsica com la sanitat-, i l'entorn immediat de la situació -les altres persones de la sala d'espera-, que focalitzarien l'atenció a la mateixa persona, per la casuística explicada, que segons opina la part investigadora, suposa un allunyament i per tant un trencament amb els esquemes mentals de binarisme apresos, provocant aquesta reacció en les persones espectadores. Com explica la part entrevistada, aquesta situació que reflecteix algunes de les demandes que s'inclouen als àmbits que recull la llei 11/2014.

Per altra banda, a l'entrevista descobrim que hi ha diversos perfils professionals treballant a l'entitat; trobem perfils amb estudis de psicologia, i concretament psicologia social i psicologia clínica, així com operadors jurídics, treballadores socials, però no existeix encara la figura del perfil amb estudis de Criminologia. Tot i així, peticions han arribat a l'entitat per treballar a l'oficina d'atenció a la víctima. També hi ha un professional que porta l'àrea de comunicació i premsa.

A la part entrevistadora li ha cridat l'atenció la figura del professional que es dedica a l'àrea de comunicació i premsa fent difusió. Tal com explica la part entrevistada, aquesta persona, entre d'altres coses, s'encarrega de fer una revisió de les publicacions mediàtiques que parlen de temes LGTBI+, en quant al seu contingut -comprovar que la informació sigui correcta, validada-, i l'ús del llenguatge -quins són els recursos utilitzats, si l'interès és més el "morbo" de la notícia que la inclusió de realitats de persones LGTBI+ al focus periodístic, etc.-.

Victimització i procés judicial.

Un altre tema el qual no s'ha plantejat a la recerca i que sí ha sortit a l'entrevista amb el tècnic gira entorn al fet que sembla que les persones usuàries que denuncien fets LGTBI+fòbics també mostren factors de dependència del procés judicial. Segons explica el tècnic, moltes persones sostenen el seu benestar en el procés judicial, i concretament, en la sentència, en si aquesta és favorable o no a la percepció de *justícia* de la persona afectada. És a dir, si la sentència és condemnatòria o bé absolutòria. El treball amb la persona LGTBI+ i la

superació de la victimització és quelcom més important pensa el professional, que la pròpia sentència. Tot i així, per poder facilitar un èxit en quant als indicis i elements probatoris per l'incriminació de la part agressora, des de l'entitat ens explica que també ajuden la persona a preparar-se pel procés judicial, aconsellant com preparar el cas, com explicar la narrativa dels fets, què s'ha de recollir indicis i proves, etc. En aquest sentit, les persones víctimes tenen una forta idea de *justícia* que associen amb *punitivisme*, és a dir, amb el càstig. Sobretot, el professional ho associa amb aquelles agressions que han estat físiques.

L'entitat també manté contactes amb la Fiscalia contra l'odi i la discriminació de Barcelona. De fet, és el responsable de l'Observatori qui manté el contacte amb el Fiscal, i solen intercanviar correus electrònics en relació a casos de violència quan es denuncia a nivell penal. També es mantenen contactes amb el Síndic de Greuges.

Mecanismes psicosocials de les discriminacions i violències LGTBI(+)*f*òbiques.

Tant la part entrevistada com la part entrevistadora coincidim en què la dimensió que més fàcilment activa els processos psicosocials de les violències i discriminacions LGTBI(+)*f*òbiques és la dimensió de l'expressió de gènere. Això és perquè és la primera que és identificable de les tres dimensions explicitades al llarg del treball -és a dir, orientació sexual, identitat de gènere i expressió de gènere-. En aquesta línia, al ser la dimensió més identificable, és la que atrau el focus per potencials persones agressores. Tanmateix, suposa el trencament de l'esquema binari que hem après tothom de la societat heteropatriarcal en la què vivim.

Com comenta la part entrevistada -i coincideix absolutament amb el punt de vista de la part entrevistadora-, és més fàcil que un noi homosexual femení rebi insults tals com "maricón" -amb voluntat despectiva respecte a les feminitats de la seva expressió-, que un noi homosexual que sigui masculí en la seva expressió de gènere; per altra banda, el noi homosexual masculí que no manifesti la seva orientació sexual, possiblement no tingui cap problema en quant a ésser un *target* en tant que la seva expressió de gènere seria heteronormativa. De la mateixa manera podríem extrapolar aquesta possibilitat a dones lesbianes, persones bisexuals, etc.

En molts casos la persona agressora no coneix la víctima, i la primera identifica alguna cosa en la segona que li fa creure legítima per insultar, escopir, etc. En aquest sentit, la part entrevistada opina que s'ha de fer recerca per indagar en per què les persones agressores es creuen amb legitimitat per a discriminar i agredir a persones LGTBI+, o que identifiquen com a tal.

Un altre tema respecte a la motivació de l'agressió, segons el punt de vista de la part entrevistada, és el rol de les drogues i de l'estat d'intoxicació dels potencials agressors com a facilitadors d'una agressió. Per altra banda, la part entrevistadora també introdueix el matís, sota el seu parer, que tot i l'estat d'intoxicació per substàncies, ha d'haver un component de prejudici previ en la persona que agredeix, quan sembla que la motivació no és, per exemple, el "m'has mirat malament", sinó l'expressió de gènere, o algun element que pugui "molestar" l'agressor de la persona LGTBI+, en relació a la seva sexualitat, afectivitat, etc.

La part entrevistada entén les LGTBI+fòbies com una xacra social que s'activa depenent les condicions psicosocials. El ser una persona LGTBI+ per se, no seria un factor de vulnerabilitat. És el context social i els significats que s'atribueixen a les persones LGTBI+ així com les expressions de gènere el fet que activaria els mecanismes de discriminació i violència. Així doncs, posa l'exemple, d'una persona homosexual a un país com el nostre en comparació amb Nigèria, on el context social és molt més hostil envers l'homosexualitat. Això també ha cridat molt l'atenció a la part investigadora, doncs d'alguna manera trencaria amb els estereotips i les afirmacions entorn a l'homosexualitat com una malaltia que alhora facilita el desenvolupament de trastorns al llarg de la vida de la persona.

El professional remarca que al circuit d'atenció a la víctima arriben principalment homes homosexuals i dones trans. Comenta que el servei requereix de nous plans d'acció per arribar a dones lesbianes; creu que d'alguna manera les dones són un col·lectiu menys visible dins dels col·lectius LGTBI+, i el servei no sembla arribar a les dones de la mateixa manera que passa amb persones que han fet la transició a dona trans i els homes homosexuals. És per això que actualment es discuteix canviar el nom de l'Observatori contra l'Homofòbia per un altre que prengui en consideració les diversitats afectivo-sexuals i de gènere. Les dones trans reporten moltes conductes de discriminació en tant que la seva documentació legal no

defineix el gènere sentit sinó que reflexa el nom de naixement. Informen de problemes a l'hora d'accedir a locals d'oci i en l'atenció a certs serveis, quan en aquesta documentació no hi consta el nom sentit. D'aquesta forma, s'està discriminant la persona pel seu dret d'imatge. Darrere d'aquesta casuística ens podem trobar amb una dimensió de transfòbia. S'ha de superar aquesta fase de la documentació legal, doncs encara que la persona no disposi d'una documentació que inclogui el nom sentit, no implica que no sigui la persona que diu ser. De fet, és la persona que diu ser, i la documentació representa un límit que té repercussions en la vida de la persona, doncs trobarà obstacles degut a la situació administrativa -com comenta el professional-. Si les institucions no faciliten mecanismes per a què la persona pugui manifestar-se segons el gènere sentit, això implicarà discriminacions fàctiques. El professional recorda un cas en que un home trans, que estava fent transició des de fa un parell d'anys, tot i tenir la documentació en regla i especificar a Mossos d'Esquadra que s'adrecessin a ell amb el nom del gènere sentit quan se'l truqués, per alguna raó el van trucar amb el nom de naixement, amb el qual no s'identifica. Això, que sembla quelcom lleu, és un prejudici per la persona, que no només es trobarà amb un cas aïllat, sinó que haurà d'enfrontar-se a unes realitats que qüestionaran la seva identitat.

Obrim també un debat entorn a una realitat de suïcidis de persones LGTBI+. El professional planteja el concepte d'*assassinats socials*, per referir-se a aquells casos de suïcidis de persones LGTBI+ que han pres una decisió de treure's la vida potenciada per un entorn hostil que ha introduït molts inputs negatius en la persona entorn a la seva orientació sexual, identitat i/o expressió de gènere. L'entorn hostil i/o la percepció del mateix pot portar que la persona senti que no encaixarà, que no tindrà oportunitats laborals i que no podrà portar una vida digna ni ser respectada com a persona.

Arran d'aquest debat, obrim un altre entorn a les patologies mentals. Hi ha estudis que indiquen que les persones LGTBI+ pateixen una prevalença major de patologies psiquiàtriques en comparació amb persones heterosexuales. El tècnic opina que no hi ha un factor essencial de vulnerabilitat en la persona LGTBI+, sinó que serà l'entorn que en un gradació d'hostilitat, influirà en major o menor mesura en la configuració de la identitat de la persona i el seu benestar psicosocial. La salut mental de la persona es pot veure afectada en la

mesura que encaixi més o menys a l'entorn, però s'ha de defugir de l'essencialisme d'una vulnerabilitat intrínseca a la persona LGTBI+.

Estratègies d'abordament i de prevenció de les LGTBI(+)fòbies.

La part entrevistada, arran de la seva experiència en instituts, ressalta una dinàmica que implica la pèrdua de legitimitat de les persones agressores en una classe. Explica com, si les persones d'una classe, es posen de costat de la possible víctima, les persones agressores perden legitimitat i són observades com les "diferents", i podrien passar a ser les "excloses", no les persones que qüestionen l'heteronorma; això permet que després es pugui treballar amb les persones agressores, i en què signifiquen les actituds i discriminacions LGTBI(+)fòbiques i fer saber a les mateixes que es troben etiquetant un igual per poder identificar-se com LGTBI+ únicament.

Davant la pregunta respecte com es pot treballar amb una classe d'institut, la part entrevistada comenta que pot resultar força difícil, però que s'aposta per una formació generalista que no prengui com a eix el cas de LGTBI(+)fòbia que ha pogut portar a l'escola a demanar recolzament de l'entitat. En aquest sentit, doncs, la víctima no és el centre d'atenció, però sí que és present en una part del discurs, per a sentir-se escoltada i recolzada. La Generalitat disposaria d'un protocol d'assetjament per raó d'orientació sexual recent, i també es compten amb recursos com models d'entrevista per entrevistar les persones agressores als instituts, així com material divers. Tot i així, no sempre l'entitat acudirà a un centre escolar quan s'hagi produït una agressió, sinó que per conveni o pròpia iniciativa escolar, l'entitat pot acudir a fer tallers, dinàmiques, etc.

Un altre tema que s'ha portat a debat és com s'ha percebut l'homosexualitat històricament des d'un punt de vista de drets. La part entrevistada comenta que el procés de lluita iniciat els anys 60' i 70' respecte la dissidència de l'heteronormativitat hauria resultat en canvis que es poden classificar en tres etapes respecte de les polítiques públiques; en primer lloc, cal destacar els processos de despenalització de l'homosexualitat; en segon lloc, la consecució de drets (legislació); i en tercer lloc, la garantia dels drets així com de redistribució de recursos que incloguin persones LGTBI+ en la xarxa pública; actualment, a

Catalunya per exemple ja n'hi ha els drets, gràcies a la legislació 11/2014, els Ajuntaments de més de 10.000 habitants han de disposar de polítiques local LGTBI+; estariem treballant, doncs, per fomentar la tercera etapa.

En aquest punt, la part investigadora va preguntar a la part entrevistada si considerava més adient que els recursos per a persones LGTBI+ fossin específics, o bé s'ampliessin i es fes un replantejament dels ja existents. Respecte d'això, el tècnic i psicòleg veia favorable, al menys per ara, que els recursos fossin específics. Pensa que potser les persones LGTBI+, poden sentir-se interpel·lades -és a dir, escoltades- quan acudeixen als serveis específics, en contraposició als generalistes; No obstant, vol destacar que això no treu que les persones professionals dels recursos generalistes hagin de tenir una formació en perspectiva de gènere i d'inclusió. La part entrevistadora introdueix al debat una percepció respecte a la possibilitat de conformació d'un "efecte guetto" pel que fa a la dotació de recursos específics. En aquest sentit, manifesta una opinió respecte a si el fet de percebre els col·lectius LGTBI+ com a persones amb necessitats específiques que no poden cubrir-se per la xarxa generalista, això podria perpetuar la segregació; també opina que podria jugar un rol la pròpia percepció de les persones víctimes respecte a qui podria entendre les seves experiències i emotivitats, en aquest sentit, les pròpies persones LGTBI+. La part entrevistada considera que aquesta és una de les crítiques que es fan respecte a la possibilitat de l'efecte "guetto" i que no disposa d'una resposta única. Així doncs, considera que encara que es disposin de recursos específics, això no impedeix el desenvolupament de tasques per afavorir una societat igualitària. En aquest sentit, argumenta que l'existència de recursos, així com de l'existència d'oci dirigit a persones LGTBI+ també permetria trobar un espai on socialitzar i trobar-se amb iguals, reafirmar les identitats, i compartir experiències entre persones. També podrien sentir-se més segures i recolzades. Tot i així, opina -i és una opinió que comparteix la part investigadora-, que no s'ha de fer política des de la por i la inseguretat.

Pel treball envers les LGTBI+fòbies calen recursos humans i econòmics. Com explica el professional, tot i que la Generalitat està fent coses per la prevenció i lluita envers les LGTBI+fòbies, no s'està adaptant la resposta de les institucions amb les demandes socials. La realitat és que calen més recursos per poder adaptar-se als canvis actuals. La llei 11/2014 està funcionant però no a un nivell òptim.

Finalment, la part entrevistada ressalta la importància de la solidaritat en les polítiques d'inclusió; d'alguna manera creu que no s'ha de concebre el plantejament de recursos en base a l'argument de la "vulnerabilitat" de la persona. Així doncs, no s'hauria de posar l'òptica en la persona sinó amb l'entorn i amb les condicions, és a dir, treballar els contextos. D'aquesta manera es poden evitar camins a polítiques de "què hi ha dels meus problemes", deixant de banda la solidaritat i posant l'èmfasi més en el sumatori de problemes que s'atribueixen a una persona o grup o minoria que als contextos socials i les estructures socials que fomenten les desigualtats.

A la seva tesis, el professional va haver d'analitzar quines mesures es podrien prendre a les escoles en relació als insults LGTBI+fòbics. La qüestió a discutir no és tant el concepte en sí, sinó el significat que atribuïm al concepte. Insults com "maricón" tenen una càrrega negativa de menyspreu, però per altra banda, com indica el tècnic, també és un concepte que han integrat els col·lectius LGTBI+, sobretot els homes homosexuals, per dirigir-se els uns als altres de forma carinyosa. Doncs, si s'elimina el concepte a l'escola, també s'elimina la possibilitat del seu ús de forma amistosa. Tot i així, com expressa la persona entrevistada, no ens plantejaríem que el professorat emprés el concepte, encara de forma *amistosa* amb l'alumnat. La discussió no té una resposta única i correcte; a les etiquetes atribuïm càrregues simbòliques, però la crítica és que els espais educatius són espais de convivència, on s'ha de fomentar el respecte i la igualtat sense discriminació. Així doncs, el què està clar, és que no es pot deixar per lliure l'alumnat. També és molt important la intencionalitat amb què es fa ús el concepte. De fet, això té a veure amb la càrrega simbòlica que s'atribueix als conceptes. Parlant amb una menor que s'identificava com a lesbiana, el professional ens explica com ella relatava que si venia algú aliè a les amistats i li deia *bollera*, doncs s'ho prendria malament; per contrari, si això ho deia una amestat, era una senyal d'amestat.

Finalment, pel que fa a les polítiques públiques, l'objectiu comú ha de ser eradicar les LGTBI+fòbies. La perspectiva de treball ha d'anar més enllà dels essencialismes -és a dir, més enllà de l'etiqueta d'homosexualitat, transgènere, etc.-, sinó que s'ha d'entendre en quina mesura la identitat de la persona en conjunt amb les variables psicosocials i eixos d'opressió col·loquen aquesta en una posició de vulnerabilitat en quant a l'exclusió social i la possibilitat

de patir violència, tenint en compte els mecanismes de les estructures socials i l'heteropatriarcat.

8.3. Producció Narrativa: Part investigadora & Psicòleg i Formador de l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte.

Heteropatriarcat i violències masclistes.

Actualment les societats occidentals s'organitzen de forma androcèntrica, i l'estructura social és una estructura heteropatriarcal. El psicòleg explica que l'origen de l'androcentrisme es pensa que es pot remuntar uns 5000 anys enrere, quan l'home comença a controlar el bestiar -al neolític-. Això en algun moment s'extrapola a les dones; algunes antropòlogues expliquen que controlant les dones, l'home s'adona que extreu més benefici, establint un sistema de control. Així doncs, sembla que s'estructura una societat en base a unes idees, que històricament han vingut de la mà de les religions, i occidentalment, l'actualitat és fruit de la influència de la religió cristiana. En la majoria de les religions la figura del Déu es contempla com un home, i el psicòleg no coneix cap religió feminista. Anteriorment, al pre-neolític la figura de culte era la Mare Terra, i es feia culte a la maternitat. Posteriorment entra en joc el culte al *fal·locentrisme*, i s'inculca la idea de la *maldat de les dones*²⁴, comença la crema de bruixes, etc. De fet, el coneixement de moltes dones respecte a mètodes anticonceptius -com explica el tècnic- és vist com una competència a ulls del coneixement i la ciència, i s'etiqueta a les dones com a bruixes i malèvoles, tot emmarcat en una lluita per l'hegemonia de l'home envers la dona. La part investigadora recorda la tesis introduïda per les doctrines cristianes de l'*imbecillitas sexus* -el sexe imbècil- respecte la dona. L'home seria l'ésser racional, el que podria ser reeixit per les normes, i al què es podia jutjar segons les mateixes. La dona seria l'ésser emocional i qualsevol acció seria guiada per la irracionalitat. Aquí ja s'establia el mecanisme dual del dret i el sexe de la persona -com afegeix el psicòleg-.

²⁴ El professional cita a Silvia Federici i les seves obres respecte a com s'ha transmès la idea de la maldat de les dones. La societat s'ha de defensar de les dones, i per defensar-se es recorre a l'atac, a la seva etiqueta com a malèvoles, i comença la idea de dones com a bruixes, etc.

Hi ha molts prejudicis entorn a la massa muscular i la força física -com explica el psicòleg-. Tot el sistema està estructurat en base a això, al domini, a la força física, etc. La força física s'ha entès com la via per la resolució dels conflictes, i es poden parlar de metàfores entorn al membre sexual de l'home i amb el poder. El professional fa un símil amb les dinàmiques de guerra en què sembla que si un fabrica una bomba, el rival n'ha de fabricar una de més potent. No deixa de ser una metàfora de qui té els *ous més grans*. Ara hi ha un discurs en què sembla que una part de la població masculina ataca les dones dient que les feministes s'han fet amb el poder i volen acabar amb els homes. Un exemple de com entra en joc la lluita per mantenir l'hegemonia del poder.

Hi ha molts comentaris entorn a què el ser homosexual, bisexual, etc., és una moda -com explica el psicòleg-. El professional diu que ha escoltat en algunes ocasions comentaris d'aquest estil. Ell pensa que no és una moda, sinó que ara la gent està més oberta de ment. Hi ha menys pressions i menys hostilitats i violència entorn a les diversitat afectivo-sexuals. La part investigadora afegeix que, arran de la internacionalització i la globalització, arriben més inputs i hi ha una recepció d'estímuls que anteriorment, a les societats rurals no trobaves. Abans, d'alguna manera, els referents eren els del propi poble, no es coneixia res més. Tot molt tancat perquè no existien els mecanismes d'informació actuals. Ara hi ha menys violències, al menys en comparació amb l'Edat Mitjana això és visible. El focus on s'ha de prestar atenció actualment són les pròpies institucions, ja que venen de fa molt temps i venen arrossegant uns valors i unes estructures des de fa molt temps. Per exemple, el professional posa l'exemple del Codi Civil català, que està molt enfocat a la família funcional heteronormativa; als rols del pare, als rols de la mare, etc., que no contempla les noves estructures familiars, i fa ús d'un llenguatge caduc. Es pregunta, què vol el poder? Doncs la transmissió de la idea heteronormativa de la família amb el pare i la mare, el nen i la nena, que siguin consumidors, etc. Abans ningú es plantejava res respecte a banderes i simbologies; ara sembla que, per exemple amb la bandera de sant Martí dels col·lectius LGTBI+ -que representa les diversitats afectivo-sexuals- apareixen discursos que la qüestionen, tot en un marc d'aquells sectors socials heteronormatius que no renúncien a la seva hegemonia. Com diu l'investigador, no ha calgut una bandera heterosexual, perquè ja era la norma. I sembla que s'intenta donar la volta als arguments per portar-los al terreny de l'estructura hegemònica del poder, que es sent atacat i no vol renunciar al poder. El professional recorda a les *Hijas de*

la violencia, que són un col·lectiu de dones a Mèxic i Colòmbia, quan pel carrer reben comentaris masculistes i sexistes, s'apropen a l'home per exposar-lo amb un megàfon i canten una cançó per deixar-lo en evidència, disparan-lo amb una pistola amb confeti. Elles diuen -com expressa el psicòleg i formador- que “nosotras tenemos claro que no vamos a cambiar el mundo. Pero nuestro mundo ya ha cambiado”. Això fa pensar al professional que algunes coses estan canviant. Trobem nois i noies adolescents homosexuals al carrer fent-se petons, menors trans fent la transició, etc. Tot és lluitar i reivindicar, adoptar una posició activista per enfrontar-se i qüestionar el sistema tal com és, que dóna el poder a uns grups socials. Com expressa el professional “quantes dones s’han rebel·lat contra el seu rol i quants homes s’han rebel·lat contra el seu rol? Doncs perquè els homes tenim els privilegis, i rebel·lar-se seria renunciar als privilegis. Dones obligades a casar-se amb un home per les terres, pel cognom, etc.

El professional entrevistat utilitza una expressió molt interessant; diu, “crec que necessitem feminitzar les identitats, fins i tot les heterosexuales. Ens hem de fer mariques en carn”. El psicòleg i formador opina que s’ha de trencar amb la idea del *machote* i educar en la diversitat, fer veure que les sensibilitats i altres rols són possibles -fent al·lusió a la idea de l’home com a ésser que ha de reafirmar les masculinitats-; l’educació en la diversitat afavoriria que les formes de concebre les relacions anessin més enllà del sexe de les persones i d’una concepció binària del gènere. Pot donar-se el cas d’homes heterosexuales femenins, i no passa res; de la mateixa manera que hi ha dones heterosexuales masculines. Així doncs, concebre la realitat més enllà del binomi sexe-gènere ajudaria a acabar amb preguntes com “Ets gay? Ah, doncs no ho sembles”. La part investigadora creu que el que ha posat de relleu el psicòleg és molt important, perquè d’alguna manera existeix aquesta concepció que associaria automàticament la feminitat amb l’homosexualitat masculina, és com si fos una expectativa, i si aquesta expectativa no es compleix, doncs les persones recorren a aquesta concepció. Això és un exemple més de com ens socialitzem les persones, i com socialment es conformen les identitats i les expectatives sobre les mateixes, alhora que fem atribucions per entendre les coses, per buscar una explicació. Així, de l’home femení es pensarà que és homosexual, i de la dona masculina es pot pensar que és lesbiana, tot això dintre d’una concepció de prejudici emmarcat en una socialització de gènere diferencial.

El coneixement científic en algun moment s'ha considerat que té més valor que la naturalesa. En base a això s'estructura la resta; quan parlem de rols femenins, parlem de rols de la naturalesa, de les emocions, dels sentiments, de la cura, de l'escolta, el diàleg, etc. Quan parlem de rols femenins, parlem de la força, del control, de la imposició, el domini, la manipulació, etc., -com explica el psicòleg-. El professional no té del tot clar si en comptes de parlar de valors masculins i femenins hem de parlar de masclismes. L'entrevistador afegeix que donem càrregues simbòliques al llenguatge, i seguim donant un pes de dominació a la masculinitat envers la feminitat. Com diu el psicòleg, visualment, tot i que un home prim pugui tenir menys força física que una dona, la percepció seguirà sent que els homes seran més forts que les dones. Aquest seria un dels punts de construcció dels masclismes. Aquest esquema s'ha de trencar, en la mesura que els homes tenen l'exercici legítim de la violència, i quan la dona trenca el seu rol, aquesta rep una resposta institucional més greu que l'home, perquè ha desobeït el seu rol²⁵. El professional creu més en la decisió d'exercir violència en detriment de les teories del control de la ira i la impulsivitat. Hi ha un component de decisió respecte a la sensació de legitimitat i la dinàmica de mantenir-se en una situació de part activa en l'exercici de la violència.

El professional explica que la societat a nivell sociològic ha avançat molt en poques dècades, i les persones encara estem processant els canvis; és a dir, a la societat trobem noves realitats afectivo-sexuals i d'expressió de gènere, però la normalització és més lenta. Ocorre també, com explica el professional, que fins i tot en aquells col·lectius exclosos socialment i pobres, es generen estructures estratificades. Recorda com treballant a un barri de El Prat de Llobregat, fins i tot hi havia categories dins dels col·lectius de pobresa; hi havia una categoria que eren els *piojosos*, i eren l'estrat més baix. Això es va transmetent, i troba l'arrel en les estructures socials actuals, també en les dinàmiques interpersonals, que atribueixen un *valor* a les persones, algú tindrà més que un altre, o se li atribuirà un valor més alt com a persona que a un altre. Aquest punt de debat porta a pensar al professional com també en el discurs col·lectiu podem trobar la idea de que l'home adinerat, de classe alta i educació és el gai, i sinó, ets el *marica*.

²⁵ El professional cita a Laura Macaya i el llibre *Esposas nefastas y otras aberraciones: el dispositivo jurídico como red de construcción de feminidad* on s'analitzen casos en aquesta línia.

En un punt de l'entrevista la part entrevistadora va recordar el cas d'una coneguda, la qual té una expressió de gènere força masculinitzada, tant en vestimenta com en els gestos i la forma de comunicar-se, fins i tot en l'autoconcepte. Recordava la part investigadora com, comentant-ho amb una persona molt pròxima de la mateixa, veien com fins i tot assumia rols de gènere masculins dins la relació, i més enllà, la seva concepció del rol sexual de la dona -és a dir, de l'altre- podria ser masclista. En aquest cas, entre d'altres coses, exercia un rol sexual propi de les relacions heterosexuales atribuït a l'home, i la parella afectivo-sexual hauria d'exercir un rol sexual atribuït a la dona, propi de les relacions heterosexuales; és com que d'alguna manera, de forma fins i tot inconscient, orientés la seva conducta a un rol "actiu" i fes el sexe a la "dona passiva", al *sexe débile*. Des de fora, semblaria una concepció masclista de la relació.. Aquesta exemplificació va fer recordar a la persona entrevistada les seves experiències professionals amb persones trans masculí, les quals narraven que des de que van fer la transició a home veien com tenen una sèrie de privilegis que no haurien gaudit abans de la transició. La identitat de gènere, doncs, jugaria també un paper important en l'atribució de privilegis dins l'estructura social.

Arran del tema dels privilegis, la part entrevistadora posa sobre la taula com, dins dels propis col·lectius LGTBI+, i concretament, per experiència pròpia, dins del "món" gai d'homes, hi ha un arrelat culte a les masculinitats, i en aquest sentit, hi ha una "plumofòbia" respecte dels nois gais femenins. Fins i tot, la part entrevistadora explica com també en moltes ocasions es planteja un desig de ser un noi masculí, amb cos musculat, perquè així potser podria agradar més dins del propi univers d'homes homosexuals. També es parla a l'entrevista amb el professional del culte al cos, i concretament, com hi ha una exaltació al cos d'home amb complexió forta i musculat a la propaganda d'oci d'homes homosexuals, com si s'hagués de prendre aquesta referència. En aquest sentit, això fa pensar en com d'instaurats estan els estereotips sobre els cossos i l'expressió de gènere, portant a la reproducció d'una figura de l'home masculí, que és també de la que fa publicitat l'univers heterosexual. Així doncs, la part investigadora pensa que això representa una performativitat del model binari clàssic, perpetuant-se els estereotips de cossos i d'expressió de gènere. Es castiga, doncs, la feminitat, i en aquest cas, dins del propi col·lectiu d'homes homosexuals.

Violència intragènere.

També existeixen casos de violència en parelles intragènere. El professional opina que és utòpic pensar que pel fet de ser una parella homosexual, aquesta es troba lliure de violències i que la seva dinàmica de relació segueix uns patrons al marge dels patrons que es poden trobar en les parelles heterosexuales. L'estructura masclista influeix en totes les persones de la societat, i com a psicòleg, s'ha trobat amb molts casos de violència intragènere en què es reproduïxen els estereotips de gènere i es perpetuen rols de gènere desiguals. Hi trobem també, com expressa el professional, expressions de control, gelosia, de menyspreu, etc., que solen donar-se d'una de les persones de la parella envers l'altre. Explica com el patriarcat, com a eix estructural d'opressió, reproduïx mecanismes de poder i dominació. Recorda un cas recent que va atendre; es tractava d'una noia lesbiana la parella de la qual l'agredia, i en una de les agressions li va llançar a la cara un pollastre congelat, partint-li el nas. Aquesta noia, rere un temps, va tornar amb la parella agressora. Respecte als rols de gènere, si bé l'agressora utilitzava mecanismes de control sobre l'altre membre de la parella, l'expressió de gènere de la víctima era més masculina que el de l'agressora. Tot i això, quan la parella s'enfadava amb la víctima, adoptava una posició física que recordava a un "goril·la", pel fet com físicament es col·locava en una postura d'imposició.

El professional recorda un altre cas de dos nois joves homosexuals. Ambdós es trobaven no en una relació tal i com s'entén comunament, sinó que havien mantingut relacions sexuals i estaven de "rollo", però cap dels dos havia confirmat que es trobaven en una relació sentimental exclusiva. Un d'ells vivia al pis de l'altre. El segon, rere una discussió va amenaçar amb un ganivet al primer en matar-lo, van forcejar i el va obligar a practicar-li una fel·lació a l'habitació del domicili. L'agressor es trobava en un estat d'ira desencadenada. L'agressor, quan ambdós van a l'hospital, li diu al víctima que expliqui als sanitaris que ha estat una agressió a via pública per part d'uns desconeguts. El psicòleg pensa -en base a les entrevistes amb el víctima i els fets als que va tenir accés- que l'acció d'obligar l'altre noi a practicar-li sexe oral encaixa amb l'esquema de dominació i possessió masclista, del "ara et demostraré el què és un home". Una imposició, que a la vegada suposa un càstig al noi per no voler estar en una relació amb l'agressor i per tenir altres parelles sexuals. L'agressor va ser condemnat per lesions i violència sexual; i tenia antecedents anteriors per agressió. El víctima

va quedar en shock, no acabava de creure's que aquesta persona li hagués fet tot això; davant la situació d'hostilitat, la víctima va proposar a l'agressor anar a via pública, a donar una volta per tranquilitzar-se, un mecanisme de defensa que hi ha darrere per a no ésser violentat al domicili, que és un entorn tancat. La violència en aquest cas va ser totalment desproporcionada. Pel què coneix a la víctima, el psicòleg veu en ell un perfil de noi pacífic, tranquil, dialogant, etc., que podria relacionar-se amb un rol més feminitzat.

Intervenció amb víctimes: les tasques del professional a l'OAVD amb persones LGTBI+ víctimes de violència i/o discriminació.

El professional entrevistat treballa com a psicòleg i formador a l'Oficina d'Atenció a la Victima del Delicte (OAVD), i ens comenta que la seva feina amb les víctimes correspon al tractament psicològic de les mateixes. Comenta que el servei de l'OAVD es compon de tres àrees; aquestes serien una àrea social -recursos socials i de la xarxa-, àrea jurídica -assessorament judicial- i una àrea de tractament psicològic, essent la darrera on exerceix la seva labor la persona entrevistada.

La persona entrevistada explica que són diverses les perspectives i enfocaments de tractament amb la víctima, la qual pot accedir al servei de forma gratuïta quan ha patit pressumtament un delicte violent, sense necessitat de denúncia prèvia. Tant pel que fa a casos de violència en parelles heterosexuales -violència de gènere exercida d'home envers la dona-, com casos de violències amb motivació LGTBI+fòbica, ens explica que les víctimes solen presentar símptomes del diagnòstic d'estrès post-traumàtic.

Recorda el cas d'una dona catalana lesbiana que va patir una agressió física a la via pública a mans d'un conegut del barri, el qual sembla que havia idealitzat un enamorament de la parella de la víctima. La ràbia hauria desencadenat una reacció violenta envers la víctima, amb insults tals com "lesbiana de mierda" i "machorra", entre d'altres insults de caire homòfob. En aquest cas el professional es va entrevistar amb la víctima cada quinzena aproximadament, al llarg d'un any i mig. També es va fer càrrec de l'acompanyament al judici oral, el qual va acabar en conformitat entre les parts. L'entrevistat té un bon record del cas, comenta que va ser fructífer a pesar de l'agressió soferta, en particular, destaca que el

procés judicial així com la resolució van ser satisfactòries per la víctima. La part entrevistadora va preguntar si davant l'agressió, la víctima va presentar símptomes de por associats a la pròpia identitat i/o orientació sexual. Contrari a la prenoçió de la persona entrevistadora, el professional de l'OAVD va comentar que en aquest sentit, el tema de l'orientació sexual de la víctima era quelcom consolidat; tot i així, sí que és cert que en el seu discurs va relatar que no podia entendre que hi hagués gent que pensés de forma homòfoba i portés a terme agressions, generant això frustració a la mateixa víctima. Arran de la denúncia, també relatava por a possibles represàlies per part de l'agressor, ja que entre d'altres coses, és un conegut del barri. Tot i així, és important destacar que l'agressió patida no va minar la víctima, sinó que com explica el professional entrevistat, aquesta va va agafar més força rere l'agressió. Tot i això, presentava factors propis d'un *estrès post-traumàtic*, tals com dificultats per conciliar la son, flash-backs recurrents, dificultats pel manteniment de la son, processos d'evitació d'espais, etc.

Un altre tema que va sorprendre a la part investigadora va ser el fet que la percepció de la víctima respecte a l'agressió no l'atribuïa tant a la motivació homòfoba sinó a la gelosia de l'agressor pel fet d'anar darrere de la noia de la víctima. En aquesta línia també comenta el professional que la usuària va explicar que si ella fos un noi, probablement hagués estat agredit de totes formes, doncs l'agressor no suportava que la noia que li agradava tingués parella. També es remarca que l'agressor tenia un *perfil antisocial*, i era conegut per la policia per diferents actes delictius.

La part investigadora considera que aquest cas és interessant, més enllà del propi fet delictiu, pel següent: la teràpia amb el professional va posar de manifest que la usuària s'identificaria com a transgènere, no es trobava del tot a gust amb el seu cos i l'expressió de gènere era força masculina. De fet, la víctima d'uns 25 anys d'edat de nom Jessica va fer transició i ja es feia dir *Jess*. Tanmateix, la usuària va expressar que anterior a l'agressió hauria sigut objecte de burles i mirades que atribueix a la seva expressió de gènere, masculinitzada. Per exemple, recorda com li miraven malament quan accedia als lavabos de dones. Per altra banda, la usuària hauria patit abusos sexuals i maltractament per part de la família; Amb tot això, sorprèn com un fet que pugui semblar aïllat pot posar sobre la taula altres experiències de discriminació i victimització, que, encara que no hagin d'estar

necessàriament relacionades amb una de les tres raons treballades al present estudi, sí que poden suposar punts d'inflexió en el desenvolupament de la persona.

Un altre cas que recorda el professional és el d'una noia jove, àrab, que s'identificava com a lesbiana, informació desconeguda per la família degut a les represàlies entorn l'homosexualitat a l'ideari familiar. Aquesta noia va ingressar a un equip de futbol, l'entrenador del qual va guanyar-se la seva confiança. Fins i tot, va convidar-lo a venir a sopar a casa amb la família d'ella. Aquest home, va agredir sexualment la noia en diferents ocasions. Actualment es troba denunciat i hi ha ordre d'allunyament vigent, es troben a espera de judici. Excepte tres o quatre noies de l'equip, la resta dona suport a l'home. En diferents moments, aquestes noies abandonen l'equip, i es sospita que sigui degut a que també han patit violències sexuals per part de l'entrenador. El professional desconeix si la víctima va verbalitzar a l'agressor si era lesbiana; tot i així, considera un cas rellevant que podria recordar a les *violacions correctives*, fenòmens que es donen en alguns països de llatinoamèrica com a teràpia de conversió de la homosexualitat femenina a l'heterosexualitat. Unes pràctiques que provenen d'unes bases religioses cristianes, importades des d'Occident. D'alguna manera -tot i que no pot afirmar que aquest sigui un cas que exemplifiqui-, la situació recorda al psicòleg a un fenomen masculista en què l'home ensenyarà "el què és estar amb un home" a la dona lesbiana, imposant la violència o intimidació sobre aquesta. D'alguna manera, és com la *fantasia* dels homes heterosexuels entorn a les dones lesbianes quan, de fet, el sexe lèsbic és quelcom que exclou la figura de l'home de la relació sexual. Tot i així, aquest desig de participació -tal com explica el professional- té relació amb les masculinitats hegemòniques, amb l'home com a protagonista. També té a veure amb el *porno* comercial, on es retroalimenta aquesta figura del sexe lèsbic com a producte pels homes heterosexuels.

Un tercer cas és el d'una dona lesbiana catalana, la qual en un context de festa -manifestant-se com a homosexual-, s'emborratxa, i es troba amb un conegut. Ella vol marxar, i ell s'ofereix a acompanyar-la al domicili. Pel matí, ella s'aixeca nua, i es troba al noi sobre d'ella, que la volia abusar sexualment, i sembla que al llarg de la nit també l'hauria

abusat. Així doncs, ella relata que la seva primera experiència sexual amb un noi ha estat una agressió sexual²⁶.

Un altre cas és el del Sergi, un noi gai d'uns 20 anys que viu a uns baixos a la ciutat. Va contactar amb l'OAVD per explicar el seu cas. Sembla que un grup de joves d'uns 14-15 anys venien a casa i li feien pintades a la façana amb comentaris homòfobs, també miraven per la finestra etc. En cap moment van arribar a la confrontació directa amb el Sergi, sinó que provocaven i sortien corrents quan el noi els descobria. El professional opina que aquests nois se'ls imagina rient-se de la persona pobre, de la persona trans, del noi gai, etc., tot en relació als eixos d'opressió, a la sensació de legitimitat subjectiva que tenen. Tot és aprenentatge social, quan naixem ho fet nens. Tot s'aprèn.

Quan se li pregunta al professional respecte si podem trobar perfils de persones usuàries, comenta que no percep que hi hagi perfils com a tal, doncs ha atès persones amb diverses orientacions sexuals i identitats de gènere, i en quant al perfil demogràfic també les persones usuàries tenen diferents nivells d'ingressos i d'educació. Sí que comenta que, en quant a les vivències de la victimització, aquestes difereixen segons si la persona agressora és coneguda o una persona desconeguda. Fa molt més mal una agressió per part d'un familiar, d'una persona propera, etc., pel vincle que s'ha construït amb aquesta persona.

Per treballar amb persones usuàries la perspectiva de gènere és fonamental; el treball entorn el concepte de *resiliència* és molt important, perquè suposa creure en els recursos de la pròpia persona. Així, el professional creu que treballar el concepte de resiliència també ajuda a lluitar envers la violència. El psicòleg opina que la seva tasca com a terapeuta ha d'adaptar-se a la persona usuària, i és per això que el treball en base a models integradors resulta imprescindible. La flexibilitat amb la persona usuària és molt important, sense tancar-se a una perspectiva. Per això treballa amb elements i bases dels paradigmes

²⁶ El professional explica en relació al cas com les preguntes al jutjat anaven entorn a si ella va consentir que ell pugés, es fiqués al llit, etc. Això deixa veure com el sistema judicial, tot i requerir d'una reconstrucció del cas per a poder incriminar i desvirtuar la presumpció d'innocència, posa sobre la denunciada la càrrega d'atribucions. Inferències que deixen entreveure -segons el punt de vista de la persona investigadora- com el sistema judicial estigmatitza la dona i incideix en la seva "voluntat de consentir".

cognitivo-conductals -reestructuració cognitiva- i humanista, amb conceptes del *psicoanàlisi* -inconscient, etc.-, amb tècniques del *conductisme* i exercicis de respiració, i també fa ús de tècniques de models avançats com el *EMDR*. També creu en un posicionament activista i polític, per a tenir una perspectiva més rica i implicar-te en les realitats de les persones usuàries.

Mecanismes psicosocials de les discriminacions i violències LGTBI(+)*f*òbiques.

La part entrevistada entén les violències masclistes com una forma d'opressió. De la mateixa manera entén les violències envers els col·lectius LGTBI+ com una forma d'opressió, així com les violències envers els col·lectius de diversitat funcional, i les violències xenòfobes. Totes són diferents pilars de diferents eixos d'opressió.

El professional opina que les violències envers els col·lectius LGTB+ són violències masclistes, o bé, si es vol entendre en un sentit encara més estructural, *violències patriarcales*. Defensant aquesta tesis, entén que els mecanismes de violència s'activarien quan es manifestés quelcom de la persona que sortís de la norma del sistema, és a dir que sigui diversa. La norma, ve a referir-se, al model d'home blanc heterosexual, de complexió forta, de classe mitjana i amb intel·ligència 100-120, etc.

Doncs, podria donar-se que els mecanismes psicosocials que porten a la selecció d'una persona com a *target* s'activin quan es pugui detectar una "vulnerabilitat" en aquesta. Una vulnerabilitat no essencial, sinó quelcom que no sigui una manifestació del prototip que parlàvem anteriorment del model heteronormatiu. El professional defensa que el model heteronormatiu influeix també en les persones que aparentment es troben dins del cànon. Així, recorda el cas d'un conegut heterosexual, d'alçada més baixa i prim que l'entrevistat. Aquí veu com la vivència respecte a la complexió també influeix en l'autopercepció, i fins i tot en la percepció de la resta de persones respecte d'aquesta i la seva capacitat "d'imposar-se", d'atribuir-se poder.

En aquesta línia, el professional argumenta que l'agressor dins de la norma es creu més poderós, pensa que té la raó i no suporta la diferència. D'alguna manera la seva posició

creu que és la legítima i la resta no hauria d'existir. Això passaria en relació amb persones LGTBI+, on el que no es suporta es que persones tinguin sexe de forma diferent a l'heterosexual, la seva vida prengui un camí diferent, etc., de la mateixa manera fa el símil polític de persones feixistes que creuen que qualsevol altra postura no hauria d'existir.

Un altre tema són les orientacions sexuals no acceptades. La part entrevistada té la percepció, recordant la seva etapa d'institut, de que molts agressors a l'escola que insultaven, menyspreaven o exercien violència sobre persones perquè o bé eren LGTBI+ i/o manifestaven una expressió de gènere fora de la norma binària del sexe-gènere, podrien ser persones LGTBI+ que reprimien la seva pròpia orientació sexual. Com la persona no ho acceptaria, la manifestació ve de la mà d'una càrrega de violència envers l'entorn.

La part entrevistada recorda un cas de violència intra-familiar per motiu d'orientació sexual i/o d'expressió de gènere. Un noi jove que surt de l'armari amb la família i aquesta rebutja totalment el noi, quan té 17 anys. A nivell demogràfic, la família té unes fortes creences religioses evangelistes arrelades i no pot concebre de cap manera l'homosexualitat del noi. Havent quedat amb la família per fer un intercanvi d'objectes a via pública quan marxa de casa, la família explota de ràbia quan veu el jove i la seva parella i tant la germana com el pare i mare li propinen una agressió a ambdós; actualment, es troben en procés de mediació. El professional explica com la família tenia uns valors castradors, i funcionaven com un règim militar en quant a la supervisió, control de tasques i creences i ideologies. Fins i tot, el jove gai explicava els fets amb humor, en relació a aquesta estructura familiar castradora, que sembla que anava al marge de la resta de la societat.

Aquest cas fa pensar a la part entrevistada que el *problema* el té l'entorn, i molts cops s'ha de tractar i intervenir amb el resultat; en aquest cas, la família no pot suportar que el fill sigui gai, i explota en ràbia envers aquest. El professional veu un punt fort en la xarxa social informal per desenvolupar la resiliència de la persona. Creu que hi ha la família imposada al néixer, i la família que escull -amistats-. També desenvolupar un comportament activista ajuda a treballar la capacitat de resiliència, i superar una situació traumàtica. El que has patit, que serveixi per canviar alguna cosa a la societat.

Estratègies d'abordament i de prevenció de les LGTBI(+)*f*òbies.

L'educació és un element clau, i ambdues parts coincideixen en aquest punt. Al llarg de l'entrevista s'ha parlat de com la socialització sembla prendre un camí diferencial, en què el sexe marca una socialització desigual, amb unes expectatives respecte als rols de gènere que configurarien el clàssic sistema binari de sexe-gènere, pensant en uns rols socials concrets pels homes i uns altres per les dones.

S'ha de partir per treballar envers les LGTBI+*f*òbies quan les persones són ben petites, des de l'escola bressol. El professional vol creure en una *co-educació* i una educació més llibertària, com una arma per construir persones lliures. El professional pensa que cal enderrocar les estructures socials, partint de l'educació.

Creu en la normalització de la diversitat, des que les persones són petites, ja sigui en contes, en jocs, i en tots els materials escolars. Mostrar que hi ha persones que tenen dues mares o dos pares, i que la pell blanca no és l'únic color carn, etc. També cal educar en la vulnerabilitat i des de les emocions, en expressar els sentiments i les emocions i saber gestionar-les, no encaixar-les dins d'un prototipus tancat d'això és la ira, això és la frustració, això és la por, etc. El professional es planteja si estructuralment tenim cultura del diàleg i de la resolució de conflictes, de l'escolta i l'empatia. També si es treballa això a l'escola, si s'exercita la connexió amb una mateixa. Opina que fins ara, el que sembla que preocupa és transmetre uns coneixements i uns continguts, més que educar persones lliures.

La part investigadora pensa que l'educació segueix una línia dicotòmica, a dia d'avui. I que a també seguim atribuint significats i posem expectatives en base al sexe de la persona -sexe baró o sexe femella-.

S'ha parlat també del *punitivisme*. En aquest sentit s'ha comentat el cas de la sentència de "la manada" -condemna per abusos sexuals de 5 homes a una festa dels Sant Fermes-. Ha estat molt interessant fer ús d'aquest cas com a exemple per entendre alguns mecanismes psicosocials. El professional entrevistat comenta que els 5 individus li recordaven a 5 soldats militars que, en una època de guerra, arriben a una aldea y violen les

dones; aquest símil resulta interessant quan introdueix el concepte *d'impunitat*. Sembla que, subjectivament, hi hauria aquesta percepció potser per part dels agressors de que les seves accions podrien ser legítimes dins d'un context. A això s'ha d'afegir la dinàmica de grup, és a dir, el comportament col·lectiu, que podria esdevenir una dinàmica de reforç d'actituds envers el comportament delictiu masculista, com clarament ja es va poder veure amb els indicis de converses per Whatsapp entre els processats i condemnats. El professional també introdueix el concepte de *cosificació*, respecte de les agressions sexuals dels homes envers la víctima. En aquest cas, la part entrevistada pensa que més que el propi plaer de l'acte sexual, hi ha elements clars de poder i control sobre la persona; la part entrevistadora en aquest punt es planteja com pot donar-se aquesta situació en què un grup d'homes es puguin sentir autorealitzats d'agredir sexualment una dona, fent mofa de la situació i havent premeditat la idea d'anar a la festa i buscar la manera de trobar-se sexualment amb noies, però amb aquesta finalitat. Això és un tema -tal i com coincideixen les dues parts a l'entrevista- en què l'educació juga un paper totalment essencial. D'alguna manera els individus es senten amb un recolzament i creuen amb una justificació de què això ho poden fer, una sensació -que creu la part investigadora- ve reforçada per l'estructura heteropatriarcal, tal i com comenta a l'entrevista. Resulta curiós com arran de les manifestacions rere la sentència, els grups polítics es replantegen canvis en el Codi Penal per castigar uns fets que consideren *aberrants*, ignorant el fet que és la pròpia estructura social heteronormativa la que socialitza en aquesta cultura de diferenciació del gènere com a dicotòmica afavorint una *cultura de la violació*; per altra banda, posicionant-se com a figura paternalista. Ambdues casuístiques són masculismes tòxics.

8.4. Producció Narrativa: Part investigadora & Tècnica del Servei d'Atenció als Homes de Barcelona.

Heteropatriarcat i violències masculistes.

Molts homes que acudeixen al Servei d'Atenció als Homes (SAH) -tal i com explica la tècnica- associen la violència amb un mecanisme de poder que s'espera d'ells com a home. És a dir, estan ressaltant les expectatives sobre els seus rols com a mascles, com pensen que han de relacionar-se amb l'entorn. Com explica la tècnica entrevistada, el SAH és un servei

d'atenció a homes que han exercit o exerceixen violència a l'àmbit de la parella, o bé a nivell comunitari, laboral o escolar. És un servei adscrit de l'Ajuntament de Barcelona que dóna cobertura a persones usuàries de la ciutat. És un servei voluntari que no es troba lligat a cap mesura penal; únicament es demana a la persona usuària que aporti les dades de la víctima, ja que s'ha de contactar amb aquesta per assegurar-se que es troba vinculada a algun servei d'atenció a les dones, i en cas negatiu, se li ofereix informació sobre els serveis disponibles.

La professional opina que la socialització dins d'un model heteropatriarcal porta a que un home assumeixi uns rols diferents d'una dona. Les expectatives són diferents segons el sexe, i això porta a desigualtats de poder. La dona ha patit un procés de normalització de rols, i tot i no estar conforme amb els mateixos, és més difícil que aquesta els qüestioni des de la violència, doncs això suposaria un doble càstig per ella. Per contra, tot i no estar d'acord amb els rols, es dóna més el cas en què els accepti i es resigni en una posició en què no faci ús de la violència. En això també influeix el fet que es donen moltes coses per fetes, i l'entorn té les dinàmiques de desigualtat de rols normalitzades, i la desigualtat de gènere interioritzada.

La persona entrevistada va introduir la pregunta "què és per tu ser home?" al debat, i explica què és una pregunta que fan des del Servei en algunes formacions o usuaris del servei. Aquesta pregunta és molt interessant en la mesura que la persona donarà una definició o una altra segons els propis esquemes de masculinitats i feminitats; quelcom que no és igual en tothom, sinó que la definició de cadascú pot canviar. Tot i això, les expectatives que es col·loquen segons el sexe, influirà de forma intensa en la definició del què és ser home i el què és ser dona. D'aquesta manera, es pot arribar a entendre quines són les càrregues simbòliques darrere de l'etiqueta.

La tècnica fa un símil de la feina comparant aquesta i la seva vida fora de l'àmbit laboral vivenciant algunes incoherències entre totes dues. Explica com a la feina, la seva tasca és qüestionar l'heteropatriarcat i el sistema de les violències masclistes. La feina és un àmbit on ho qüestiona tot respecte de les estructures socials. Fora de la feina, també es troba immersa en unes quotidianitats masclistes i heteropatriarcal, però resulta esgotador mantenir una lluita eterna i constant en totes les esferes de la vida. I si es manté la lluita constant, la tècnica pensa que les persones del voltant t'aparten, hi ha gent que directament no t'escolta.

En un altre punt de l'entrevista, en relació als rols de gènere en parelles heterosexuales, es posa sobre la taula el debat respecte a com s'organitzen les parelles homosexuals. Pensant en com s'organitzen les parelles homosexuals, la professional recorda alguns dels seus amics gais que es queixen de certes coses que fa pensar en patrons de control i gelosia, així com en estereotips sobre el gènere. Per exemple, alguns amics li haurien dit a la tècnica -respecte a quan la parella sortia de festa i es podria pensar que tingués contacte sexual amb un altre noi- que les noies a nivell sexual no són tan obertes i en canvi els nois són més sexualitzats, i és més fàcil que es pugui donar el cas en què es s'emboliquin amb un altre. La professional recorda casos d'amistats que li haurien explicat que de joves sovint mantenien relacions sexuals amb homes, sense més vincle que aquesta. Els mateixos amics també manifestaven les ganes de tenir una relació estable i un lligam emocional amb un noi, etc. La tècnica creu que poden haver mecanismes que activin diferents pressions, en aquest cas, sobre el col·lectiu d'homes homosexuals. Això és, en la mesura que potser com a homes gais s'espera que trenquin amb els mecanismes masculistes, de ser home però no un "macho", alhora que han de ser poliamorosos, no poden sentir gelosia, etc., tot i així volen tenir una relació estable, i també tenen por que la parella marxi, tingui relacions amb altres, etc., i aquí a vegades apareix la violència. Doncs, els mecanismes segons la professional, són similars sinó els mateixos en persones homosexuals i persones heterosexuales. En quant a les relacions lèsbiques, creu que són un col·lectiu més invisibilitzat. No és que el seu sexe es trobi adormit, sinó que l'educació rebuda és diferent, així com les expectatives i més fàcilment es poden caure en insults com *guarra*; la dona no pot mostrar desig sexual i si el mostra s'arrisca a rebre comentaris despectius i més enllà, que intentin treure benefici sexual d'ella. Els homes tenen menys càrregues socials respecte a la sexualitat, doncs l'atribució de l'honestedat -constructe clàssic en relació a la religió, entorn al manteniment de la puresa de la persona lliure de sexe fora del matrimoni- és quelcom sexista que ha caigut sobre la dona històricament.

Un altre exemple dels estereotips, en relació amb l'homosexualitat, ho recorda la tècnica quan en una reunió d'amistats parlant de futbol un d'ells va fer un comentari relacionat amb un dels equips i li van dir "escolta, però tu no erets gai?". Això és un exemple dels estereotips que hi ha entorn a l'homosexualitat en els homes, de com pensem que el fet

de ser homosexual implica que la persona hagi d'encaixar en un model que quedaria a part del model heterosexual.

La societat està organitzada entorn al sexe de la persona, i això marcarà la socialització. Això és el que s'ha de qüestionar com explica la professional, aquesta organització en quelcom que s'atribueix a la biologia quan tot és canviant, res és estàtic, i a dia d'avui els cossos es poden canviar. El focus el posem a la sexualitat de la persona quan és un tret més d'aquesta; a una noia homosexual, creativa i tímida se la posarà més èmfasi en la seva orientació sexual. Això passa perquè posem un gran pes a l'esfera afectivo-sexual de la persona, però les seves experiències van més enllà, i les identitats canvien.

Violència intragènere: perpetuació de rols de gènere i violències masclistes.

El SAH és un servei que atén a la part agressora; principalment s'atenen homes que han exercit o exerceixen violència sobre la seva parella heterosexual. Tot i això, el marc de la llei catalana 5/2008, de 24 d'abril, així com de la llei 11/2014 de les LGTBIfòbies introdueix la possibilitat d'atendre persones de col·lectius no heterosexuales, al contemplar la violència masclista com a quelcom estructural i definir-ho amb paràmetres amplis, a diferència de la definició legal que pren la llei espanyola 1/2004, de 28 de desembre. Malauradament, la manca de conscienciació i de recursos a nivell general per tractar amb el col·lectiu LGTBI+, com explica la persona entrevistada, ha portat a que fins l'any 2017 no s'atengui pràcticament a cap persona d'aquests col·lectius.

Hi ha violència intragènere, i no és un mite com explica la professional. El que passa, és que estan arribant ara els casos i el sistema està tenint les primeres experiències de treball amb persones agressores no heterosexuales. Això porta a que l'atenció, per números, sigui molt desigual, doncs pràcticament tots els casos són persones usuàries heterosexuales. Els casos de persones agressores homosexuals que arriben als serveis es poden contar amb els dits.

Un tema interessant que s'ha comentat a l'entrevista recau en el fet que es prioritza les dinàmiques grupals a les individuals per treballar amb els usuaris. En aquest sentit

pràcticament tots els usuaris han exercit o exerceixen violència en el marc de relacions heterosexuales. La professional recorda que al servei s'ha atès un parell de casos de persones homosexuals. Així doncs, es planteja un debat entre les professionals respecte a com plantejar les intervencions. No és un tema que s'ha de menysprear, com explica, doncs tot i que les persones usuàries comparteixen el requisit d'haver exercit o d'estar exercint violència sobre les parelles o ex-parelles, la vivència de cada persona és diferent. Més enllà, els eixos d'opressió que poden estar influïent en els agressors heterosexuales poden ser diferents als de les persones homosexuals si es fila prim. És per això que pot resultar contraproductiu establir una dinàmica grupal en que tots els presents són homes heterosexuales excepte un o dos casos. Es poden generar situacions de reactivitat i de tensió; de la mateixa manera que es poden crear dinàmiques de reforç entre els homes heterosexuales en detriment de la minoria homosexual. Fins i tot, com pensa la professional, la persona homosexual pot arribar a adoptar una posició de víctima que configuri en la dinàmica una desigualtat de poder entre aquesta i la resta del grup. L'ideal, com explica la tècnica, és aconseguir una dinàmica en què hi hagués un *mix* entre usuaris/es homosexuals i usuaris heterosexuales. Això sí podria ser enriquidor i equilibrar una balança de poder.

Dels pocs casos que han arribat al servei, la professional recorda el cas d'un noi gai que exerceix violència sobre la seva parella homosexual, més gran que ell. L'usuari va contactar amb el servei, i explicava que agredeix la seva parella mitjançant violència física. En quant al perfil demogràfic, el noi procedeix del Brasil, i va arribar a Catalunya on es va casar amb un home més gran que ell, nacional. Aquest sembla que porta un fort control sobre les finances, i també exerceix un rol de control sobre el noi. Aquest explota en fases d'ira i d'agressió física sobre el marit. Malauradament, el noi va acudir al servei dues sessions i va deixar de venir. Han passat ja quasi dos mesos i no se sap res més d'ell. Doncs, en aquest cas tot i què es poden trobar senyals en què sigui possible reconèixer elements propis de la violència masclista, no s'aprecia que hi hagi un desnivell de poder que atribueixi solament a l'usuari el pes del rol *dominant*, doncs el marit també sembla que exercia control sobre les finances en la relació, a un nivell totalitari. L'entrevistada pensa també que pot estar jugant un paper molt important els rols de gènere potenciats per la cultura. Podria ser que en comparació amb la cultura local, la cultura del país d'origen valorés d'una forma més intensa el rol masculí en quant a què s'espera d'un home. Al veure's en una posició inferior en quant

a llibertat econòmica i en general, d'autonomia, l'agressor es podria veure qüestionat i exercir violència com a forma d'autoafirmació de les masculinitats. També hi jugaria un paper que no es pot ignorar l'edat de l'usuari (jove, no arriba als 30 anys), així com el bagatge i aprenentatge social previ a l'arribada al país de destí. De fet així ho explicava el noi, segons la professional, que es sentia atrapat en una dinàmica en què no podia ser autònom i tenir llibertat; més enllà, també expressava que degut a la situació amb la seva relació nacional es sentia violentat -pel tema del control econòmic, etc-. La professional explica que el company que va atendre l'usuari es preguntava qui de les dues parts era més víctima en la dinàmica de relació. Sembla que ambdues parts esdevindrien víctimes d'una dinàmica de relació amb desigualtats de poder.

En aquest cas es produeix una desigualtat de poder, on la parella nacional treballa, té una posició d'inclusió social, recursos econòmics i suport social en detriment del cas de la parella del Brasil, el qual arriba i no disposa d'una posició d'independència. En aquest cas, el noi va gestionar la situació exercint violència. L'entrevistada opina que en aquest cas existeix un component de gènere; això és, perquè concep com la resposta del noi jove és socialment no tant desvalorada com si la dona fes ús de violència envers l'agressor. És a dir, la professional considera que en casos de violència en parelles heterosexuales, la dona fa ús d'estratègies de cerca d'amistats, d'una xarxa de suport amb la que fer front a la situació de tensió que s'origina en la violència. Per contra, l'exemple aquí senyalat, la resposta de l'home davant la desigualtat de poder de la relació homosexual, ha fet ús de la violència com a modus de gestió de la situació. Tant la part entrevistada com la que entrevista comenten aquest cas, i pensen que en la dinàmica de relació heterosexual, la dona pot trobar-se en una posició en que passa a l'acceptació, o una confrontació menys violenta per a evitar danys col·laterals, des de la pròpia educació esbiaixada, en què la dona té uns rols de cura; per contra, la resposta de l'home passa per un filtre d'educació en les masculinitats, cosa que podria facilitar una canalització des d'una posició de més legitimitat a l'hora d'exercir la violència.

La tècnica recorda un altre cas de dues dones lesbianes una de les quals exercia violència sobre l'altre. La dinàmica de relació n'és un altre exemple de com es manifesten les violències masclistes més enllà de les relacions heterosexuales, i més enllà també del propi

sexe de la persona, doncs, com explica la professional, tendim a pensar únicament amb l'expressió masculista com quelcom propi de l'home, ignorant que les violències de gènere s'han d'entendre en sentit ampli. En aquest cas, la dona que exercia violència sobre l'altra havia interioritzat un rol de masculinitat, amb unes expectatives de què s'espera de les masculinitats; la parella expressava un rol de gènere més sumís. L'agressora exercia violència des d'una postura de poder, va passar pel servei i va acabar-lo. Al llarg de l'estada al servei va portar a terme una teràpia individual, pel tema que es comentava anteriorment respecte a la presència pràcticament totalitària d'homes com a persones usuàries al servei. La part entrevistadora també opina que davant aquesta casuística, en què només una de les persones té relacions homosexuals, es podria esdevenir un desplaçament del focus de poder en els homes heterosexuales, generant-se una dinàmica de desigualtat respecte a la dona lesbiana.

Estratègies d'abordament i de prevenció dels masclismes.

Pel que fa a l'abordament dels masclismes i les violències masclistes al SAH, les estratègies parteixen de la perspectiva de gènere, així com dels paradigmes de la interseccionalitat -en la influència dels eixos d'opressió-, i les sessions amb els usuaris seran sessions *vivencials*, en què expressin i comparteixin el seu cas en particular amb el grup. S'opta en primera instància per sessions grupals, però si això no és possible per la singularitat del cas, s'optarà per una teràpia individual. La idea és que els usuaris expressin emocions, ja que els homes no estan acostumats a parlar de com es senten respecte a les violències i les vivències de les mateixes. No hi ha un model únic de vivència de les feminitats i les masculinitats, de la mateixa manera que la classe social o el nivell d'estudis no et blinden de la violència o d'exercir-la.

La professional pensa que la prevenció és fonamental per a eradicar els masclismes, i ha de treballar-se des de l'educació quan les persones són petites, quan són nenxs. La mare té unes fortes creences masclistes i està convençuda que la seva filla per ser feliç necessita un home al seu costat. La filla, en conseqüència, té unes fortes pressions i té un perfil d'alta competitivitat, per ser la més llesta, la més guapa, etc. L'educació porta a inserir unes pautes a les nenxs per encaixar amb el model que hi ha fora, el model tradicional.

Pensant en l'estructura dels pares i mares, tant la part entrevistada com la investigadora reflexionen i veuen diferències en els rols segons el gènere, l'organització és diferent.

De petitxs, és quan les persones són més moldejables i absorbeixen més informació, creen les seves estructures mentals. És més fàcil treballar la diversitat amb les petitxs que no amb persones adultes, que ja han conformat una manera de pensar, etc. De petitxs hi ha una major capacitat d'adaptació als canvis, els prejudicis i les discriminacions apareixen arran de l'aprenentatge social. La tècnica no creu que s'hagi d'estructurar els estudis per incloure una assignatura sobre diversitat, sinó que ha de ser quelcom transversal, en les matèries s'ha incloure la diversitat, i formar en identificar el gènere, etc. Ha de ser quelcom de base, per això el magisteri guanya pes, i el dia a dia marca quins aprenentatges es transmeten. Això també permet donar pas a la creativitat, perquè sinó estem castrant possibilitats d'expressió de la persona en base al seu sexe i gènere adscrit.

Hi ha escoles alternatives on es treballa en un entorn més integrador, les classes inclouen alumnes de diferents edats, s'estimula més la creativitat i l'entorn amb la natura, tenir cura d'un mateix, etc. El sistema requereix canvis estructurals. El sistema capitalista i patriarcal van de la mà, i per a què funcioni el sistema capitalista no pot haver igualtat entre les nenxs, ha d'haver diferència per a que hi hagi un grup explotat i un altre grup explotador. La persona es podrà adaptar si canvies el sistema d'arrel, tal i com explica la professional. L'entorn, en aquest sentit, és el principal focus on s'ha de parar a prestar atenció.